

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
kéthavonta megjelenő kiadványa
XXII. évfolyam 237. szám
2018. szeptember-október

Tisztelt Olvasóink!

2018. januártól **minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor** lesz Fővárosi Örmény Klub. A helyszín megváltozik, ezentúl a **Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség** közösségi termében lesz az összejövetel az 1114 Budapest, Orly u. 6. szám alatt. Megközelíthető a Gellért tértől a Móricz Zsigmond tér irányában, jobboldalon a 2. utca. Mindenkit szeretettel várunk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek változatlanul kéthavonta, mindig a páratlan hónapban jelenik meg. A lapzárta változatlanul a páratlan hónap első hétfője.

Minden vasárnap elhangzik...

„... haláloddal legyőzted a halált ...”*

Ugyanezt mondja el, a már korábban idézett húsvéti szöveg is. Nagypéntek után minden reménytelennek látszott, de húsvétvasárnap hajnala meghozta a választ. Krisztusnak is meg kellett, mint embernek halnia, (hisz minden élő sorsa ez!), hogy feltámadhasson. Valahol láttam egyszer egy olyan keresztet, melyre a feltámadó Krisztus volt felfestve. De a keresztfelmagasztalás is, mely az örmény egyházban kiemelt ünnep, hisz még az őszi vasárnapok egy részét is ehhez viszonyítják (keresztfelmagasztalás előtti vagy utáni), tehát ez az ünnep is a dicsőséges Szent Keresztről szól. S tán még kiemeltebb így, ha nagy kezdőbetűvel írjuk! A felmagasztalás szó hangalakilag megjelentésileg is kapcsolódik a feltámadás szóhoz, hisz felemelkedést jelent.

dr. Sasvári László

* *Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint. Budapest 2006, 10. oldal*

Lapunk az interneten: www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Beszámoló a Fővárosi Örmény Klub 2018. július – augusztusi klubdélutánjairól

Tapsvihart kiváltó előadás az EÖGYKE-klubon

A XII. Kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat szervezésében zajlott a 2018. júliusi klub. A szervezők ifj. *Tompó László* irodalomtörténészt kérték fel előadás tartására.

Tavaly méltón emlékezett a média *Arany Jánosra*, születésének 200. évfordulója alkalmából. A jeles költő mellett kicsit kevesebb figyelem jutott *Ady Endre* születésének szintén kerek, 140. évfordulójára. Az önkormányzat szeretett volna kirándulással emlékezni az örmény gyökerű költőre, ám az igen hosszú út, s az emiatt magas költségek kicsit visszatartották az érdeklődést. Az önkormányzat idén júliusban előadással kívánt adózni a költő emlékének.

A rendezvényről az előadó, ifj. *Tompó László* készített összefoglalót.

Ady Endre „istenes” költészete

Ady Endre sokak szemében ma is a „legvallásosabb” magyar költő, amiért – úgy- mond – istenes költeményeiben a „bűnbánat” érzése uralkodik. A valóság ellenben az, hogy zömükben három, a keresztény Isten-fogalommal gyökeresen ellentétes szemlélet válik egyeduralgódóvá: a panteizmus, a deizmus és az agnoszticizmus.

„Az Isten: az Én és a kín, / A terv, a csók, minden az Isten” – fogalmaz, míg máskor kijelenti: Isten van „valamiképpen minden gondolatok alján”. Azonosítja a Teremtőt a teremtménnyel, azaz panteista.

Tengernyi költeménye igazolja továbbá, hogy a panteizmussal nála is

jegyben jár a deizmus. E felfogás szerint Isten megteremtette ugyan a világot, de „magára hagyta”, nem visel gondot rá, habár ő, a teremtmény, vágyik teremtői beavatkozására – amint „Hiszek hitetlenül Istenben” című verse erről különösen is hűen tanúskodik.

A „felvilágosodás” harmadik eszméje, a kanti agnoszticizmus is domináns Adynál: Isten, Krisztus, vallás, Egyház megismerhetetlenek. Krisztus megtestesülése, istenemberi mivolta, megváltó személye csupán mítosz. Az embernek nincsen szüksége hitigazságokra (dogmákra), vallástanítói tekintélyre (Egyházra), elég – pelagánus szemlélettel

Ady-emlékmű Kalotaszentkirályon

– a puszta emberi értelem is Isten követéséhez. Időnként fel-fellángol ugyan nála gyermekkorra számos ezzel ellentétes emléke (főleg a „Havas Krisztus-kereszt az erdőn” című versében), de e megnyilvánulásai ritkák. S e három irány kiegészítéseként az indifferentizmus is része vallásról alkotott fogalmainak: csak szeretet legyen, oly mindegy, ki milyen vallásban hisz.

Ady nem keresztény, hanem szubjektív képet rajzolt költészetében Istenről. E kép magán viseli az Isten fogalmának egyéni felfogását, az általa „Isten”-nek tekintett személy elfogadását, elutasítását, keresését és a vele való tusakodást. Mindezek miatt tévedés tehát őt „legvallásosabb” költőnek tekinteni, sőt esetében egyáltalán „istenes” költészetéről beszélni.

Ifj. Tompó László

Paula! Boldog, boldog születésnapot!

Gopcsa Paula festőművésznő 90. születésnapját ünnepelte az örmény közösség. Az uborka-szezonnak számító augusztusi Fővárosi Örmény Klub nagy sikert aratott, rácáfolva a kánikulára.

A Budavári Örmény Nemzetiségi Önkormányzat karöltve a XV. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzattal újra bebizonyította, hogy az örmények minden szempontból különösen értékes teremtményei a Jóistennek. *Gopcsa Paula* Isten kegyelméből vidáman éli 90. életévének minden napjait. Családja szeretettel övezi. Szellemessége ma is lebilincseli a hallgatóságát, akár évtizedeken keresztül a Szinyei-Merse Pál Gimnázium diákjait. Mi, a Klub közönsége titkok elárulását vártuk, ehelyett élethelyzekekről mesélt nekünk az idén kilencven éves pedagógusművész.

Igen jó családba született, csak a politika változott meg a II. világháború után. Mégis,

Középen Gopcsa Paula, jobbról Hegedűs Annamária, Várady Mária, Kabdebó János, Nuridsány Zoltánné és Vörösváry Márton

Paula családja körében

tanárai a kor kiválóságai („éltem-haltam Cs. Szabó Lászlóért”) segítettek, hogy komoly műveltségű, igaz EMBER lehessen.

Nuridsány Zoltánné Mimi elnök örömmel fogadta a Budavári Örmény Önkormányzat, nevezetesen Várady Mária elnök és Szűcs Enikő képviselő javaslatát, melyet Sasvári-Merza Krisztina elnökhelyettes is lelkesen támogatott.

Hegedűs Anita elnök-asszony a számítógép varázslója, értékes anyagot állított össze Gopcsa Paula festményeiről, Kabdebó János fotóművész anyagát is fölhasználva.

Barangolás Erdélyben

Vörösváry Márton hegedűművész Hollandia után újra itthon, nálunk brillírozott, hegedűjátékával tisztelegve az ünnepezt festőművész-pedagógus előtt.

A 90, azaz kilencven darab gyertyás születésnap torta, melynek gyertyáit egyszerre hárman gyújtottuk meg (Sebestény Krisztina segített), Paganini Caprice témájára jelent meg Paula és a közönség előtt. A NASA sem időzíthette volna jobban.

Paula könnyedén fújta el a 90 gyertyát. Fotósok, klubtagok gyűrűjében szelte meg a hatalmas tortát. Mindenkinek jutott belőle, a színek szerelmeséhez illő színes tányérkákön tálalva. Még a legfiatalabb résztvevő, a pici Olívia is élvezettel birkózott a tortával.

Gopcsa Paulára büszkék vagyunk. Oly szép, szorgalmas és teljes élet példáját adja nekünk, hogy mindnyájan, Őt szeretve, egy kicsit jobb örménynek érezzük magunkat.

Várady Mária, a BÖNŐ elnöke

Reneszánsz Bethlen-kastély Keresden

Egyre közelebb kerülünk ahhoz, amit az erdélyi örmények már régen tudnak hagyományaik révén

Dr. Gopcsa László

Az örmények és a Honfoglalás

Erre vonatkozólag *Lukácsy Krisztof* szamosújvári plébános „Historia Armenorum Transsilvaniae, Viennae 1859“ megjelent munkájának III. fejezetét fordításomban az alábbiakban közlöm:

„Az örmények, kik ma Erdélyben és Magyarországon találatnak, sem nem az elsők, sem nem az egyedüliek azok közül, kik a haza területére léptek. A Magyarok Évkönyvei¹ bizonyítják, hogy az örmények *Geiza*, *Szent István* és más magyar királyok alatt is jöttek be ez országba. Azonban *Geiza* vezér, *Szent István* idejében jöttek Magyarhonba csehek, lengyelek, görögök, spanyolok, izraeliták, bessenyők, örmények stb. is, kik huzamosabb időt az az országban töltvén, ámbár eredetük nem tudatik, különféle házassági szerződésekkel a magyarok közé vegyülve, azokhoz hasonló nemességet és leszármazást nyertek.” Így olvassuk ezt *Kézai Simon* *Chronicájának* 8. fejezetében.

Fejér György 1243-ból említi azt a kiváltságos oklevelet, mely az esztergomi polgároknak adatott és *IV. Béla* által megújított a következő tartalommal: „Esztergom város ügyésze előmutatott némely iratokat néhai *Urunk*, *IV. Béla* magyar király által szabadalmazva az *Úr* testesülése után 1243 (MCCXLIII) április havában, uralkodásának VIII. évében, az ő nagyobb hiteles kettős pecsétje alatt, - a többek között kimutatván, hogy

minekután az örmények ő maga a király és elődeinek idejében Esztergomban lakni gyülekezvén, az ő szabadalmukra nyert engedményt a tatárok berohanásakor és a város talpig lerontásakor elvesztették, ő maga *Béla* király, amint illet, az ő szabadalmaikat szem előtt tartván, tudva lévén, hogy ők ily szabadsággal éltek vala, ugyanazon szabadságukat jónak látta megújítani.”²

Ugyanezen könyvben, 1281-ben, ezt olvassuk: „Ugyanazon *Kun László* a *Szent Ágoston*-rendieknek az esztergomi örmény földet theologiai tanulmányuk gyarapítása végett. *IV. László* király *Szent Anna* monostor építésére vagy inkább kiterjesztésére az örmények földét, mi azelőtt *Kunchilmio* grófnak ígérve volt az esztergomi káptalan földekig és bizonyos vizekig, hogy azzal a theologiai tanulmány ott fenntartassék, 1281-ben.”³

A most említett örmények földének *Kun László* által *Szent Ágoston*-rendjének történt adományozásából valaki azt következtethetné, hogy az örmények, kik *IV. Béla* és elődei alatt Esztergomban laktak, 1281 körül, mikor az adományozás történt, Esztergomból kiköltöztek és földüket parlagon hagyták, ha meg nem volna az oklevél, miből kiviláglik, hogy még

2 L. Fejér. Codicis Diplom. Tom. IV. Vol. 1. p. 307.

3 Codicis Diplom. T. V. vol. III. p. 77.

1 L. Thuroczii Choric. Part, II. c. 22.

a későbbi századokban is Esztergomban örmények laktak. Benkő Milkoviájában, 1447-ben, említi *Thomaet*, nemzetére örményt, az esztergomi zöld mezőről nevezett *Szent György* vitéz, társas egyházának prépostját, kit *Dénes* esztergomi érsek, a hajdani milkovai püspökség, a szebeni és brassói dékánátushoz visítatórnak kinevezett.⁴

Azért az említett adománynak más oka volt, mint az örményeknek Esztergomból való távozása, mit azonban megmondani nem tudunk.

Már ami Erdélyt illeti, régi időkben, sokkal korábban a mostani örmények bejövetele előtt, számos örmény gyarmat virágzott e hon határain belül, amint ezt sok helységnévnek ma is fennálló elnevezése bizonyítja. Jó lesz némelyeket itt megnevezni. Így Alsófehér-vármegyében: Örmény-Székes, oláhul: Armény; Küküllő-vármegyében: Szászörményes; Középszolnok-vármegyében: Örményes; Kolozs-vármegyében: Örményes; Belsőszolnok-vármegyében: Ormány (németül: Armenen); Zaránd-vármegyében: Örmingye; Aranyosszékben: Örményes.

Az itt előszámlált helyek az örmény nemzet nevét épen abban az értelemben tüntetik elő, melyen azt e földet lakó magyarok, németek és oláhok nevezik; az említett helyek neveiket tehát csakugyan az itt lakó erdélyi örmény lakosoktól vették, hacsak nem akarjuk ezeket a véletlenül tulajdonítani.

Hogy ha Kozárvárról a kazárookra, Besenyőről a besenyőkre, Oroszhegyről, Oroszfaluról a ruthénekre következtethetünk, nemde Örményesről, Árményről, Armenenről az örményekre kell utalnunk, mint az említett helyek lakóira.

De történelmi adatok sem hiányzanak, melyek a mondottak hitelességét csak növelik. *Illyés András* említi, hogy hajdan a Vöröstoronynál örmény és görög kereskedők laktak⁵; *Benkő Józsefnél* olvassuk: 1600. évi október 25-én Léczfalván tartott ülésen a görög és örmény kereskedők az országból kiparancsoltattak.⁶

Az említett helyeken ma semmi nyoma nincs a régi örményeknek. Ezek nyelv, szokás és más intézményeikkel különbözve, rég átmentek azon nemzethez, mellyel együtt laktak, anélkül, hogy valaki az eseményeket feljegyezte volna, kikről el lehet mondani a költővel együtt:

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi, sed omnes ilacrymabiles
Urgentur, ignotique ionga
Nocte, carent quia vase sacro.

Nehezen lehet kútforrás hiányában meghatározni, mely okból és mely örmény tartományokból jöttek ide ezek az örmények. Annyi a történelmi emlékiratokból bizonyos, hogy hajdan az örmények a különböző népektől kiváltságokat nyertek. Örmény régészeti iratban⁷ olvassuk, hogy *Tódor*, Oroszország vezére, 1862-ben a naxivanei örményeket hadakozni segedelmeül hívta és az ellenségén nyert győzedelmért országában lakást és szabadságot engedélyezett.

Ezeknél sokkal régebbiek s ránk nézve fontosabbak azok, miket *Leontius*, örmény történetíró, előad: A VIII. század elején a kaukázusi kazárok seregeiben mindenkor nagyszámú örmények voltak, kiknek harci vitézségük ismeretes volt s a

5 *Ortus et progressus variarum in Dacia Gentium.*

6 *Históriáé Transilvaniae.* L. IV.

7 *Jndsidsian: flntiquitatum flrmeniacarum* T. 1. p. 343.

4 Benkő Milkovia. L. I. c. IV.

hadakozásban őket illeti az elsőség⁸ Más-honnan tudjuk, hogy a kazárok törzse az új hont kereső magyarokhoz csatlakozott s így semmi sem ellenzi, hogy az örmények a kazárokhoz és ezekkel a magyarokhoz csatlakoztak és azokkal Pannóniába és Dáciába jöttek s azoknak honfoglalásában részt vettek. Ezt nyilván hirdetik a

8 Jndsidsian: flntiquitatum flrmeniacarum T. 1. p. 343.

Magyarok Évkönyvei, ugyanezt igazolják az esztergomi örményeknek IV. Béla király elődei által adott, de általa megerősített szabadalomlevelei; ezt bizonyítják az erdélyi számos helységnevek, melyek régi lakóiknak nemzeti nevét maiglan is megtartották.

(Megjelent: A Magyarországi Örmények Egyesületének kiadványa II. dr. Gopcsa László: Az örmény népelet, Budapest, 1922, 27-29. oldal)

Egy örmény könyv kapcsán

Előrebocsátom, sem nyelvész, sem történész nem vagyok. Csupán könyvbarát. Mindig is kedveltem (különösen a régi) könyveket. Mióta pedig nyugalomba vonultam – több mint húsz éve –, eredeti mesterségemtől (gyógyszerész vagyok) eléggé eltávolodva sok időt fordítottam a patinás kiadványok (főképp a historiával foglalkozók) föllelésére, megóvására s – természetesen – tanulmányozására is. Így bukkantam rá egy – immár 112 éves – érdekes kötetre.

Szerzője *Lukácsy Kristóf*, a címe pedig: *Magyarok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei*. Kolozsváron jelent meg 1870-ben. A könyvnek sajátos előtörténete van. A múlt század derekán az európai tudományos világ fokozott érdeklődést kezdett mutatni az Örményországban s általában a Kisázsiaiában végzett régészeti ásatások, levéltári dokumentumok, kövekre, falakra vésett föliratok iránt. S nem véletlenül; több ezer éves romok, kódexek, tekercesek bukkantak föl az ismeretlenségből.

Hazai tudományos életünk – érthető módon – ugyancsak fölfigyelt a leletekre, *Horvát István* történész pedig felhívással is fordult az örmény értelmiségiekhez.

„Ki leszen — kérdi — az új hazájáról gondoskodó, közöttünk lakó örmények közül, ki a könnyebb használhatás végett lefordítja számunkra az örmény írókból a magyar népeket tárgyaló (esetleges) helyeket?” E felhívásra válaszolt Lukácsy Kristóf erdélyi tudós pap, aki a magyar, latin, német, görög nyelv mellett örményül is beszélt, lévén ez utóbbi az anyanyelve. Lukácsy zsenge ifjú kora óta tanulmányozta az örmény írott emlékeket, s bejelentette, hogy van köztük sok olyan kútforrás, amely 2000 éves, és részletesen tudósít *ongor* őseinkről, Skytia-Baktriában élt eleinkről, s ő hajlandó mindezt lefordítva az Akadémia rendelkezésére bocsátani. Jelentkezése nyomán az Akadémia fölkérte a tudóst, hogy mutassa be a szóban forgó dokumentumokat. Ekkor Lukácsy – aki már járatos volt a különböző levéltárakban – ismét átanulmányozta a bécsi és velencei un. machitárius örmény kolostori főiskolák kódexeit, valamint más dokumentumokat és 131 db 2000 éves örmény szöveget, s azok magyar átültetését – áldozatos munkája termését – **helyezte 1851-ben letétbe az Akadémia történeti osztályán**. Horvát István és *Fejér György*

akadémikusok nagy örömmel fogadták az új forrásmunkákat, és *Toldy Ferenc*, az Akadémia titkára ünnepélyes jegyzőkönyvi kivonatban mondott köszönetet az értékes anyagért, rámutatva, hogy „ez egy régen érzett hiány pótlását teszi lehetővé”.

Mi lett a letétbe helyezett iratok sorsa?

Nem tudni pontosan. Lehet, hogy megvannak még, de az is föltételezhető, hogy elkallódtak. Meglepő ugyanis, hogy azok a történészek, akik valamit is írtak őstörténetünkről, nem említik ezeket a kútfőket; úgy lehet, nincs is tudomásuk létezésükről. Szerény lehetőségeimhez mérten igyekeztem valamit is megtudni az iratok hollétéről. Teljesen eredménytelenül. Általában elmondható, hogy az őstörténetünkkel foglalkozó munkák nemigen ismerik az örmény forrásokat.

Sovány, de mégis vigasz, hogy Lukácsy könyvében függelékként, igen szép, ékes örmény betűkkel nyomtatva megtalálható ezek az iratok. Sajnos, csak örmény nyelven. Minthogy itthon örmény betűk nincsenek, Lukácsy a bécsi machitárius kolostori főiskola nyomdájában állíttatta elő ezt a függelékét, s utólag kötötték a könyvéhez.

A könyvben az örmények történetét mutatja be történetírásunk sok-sok dokumentuma alapján. Közben azonban sűrűn ír a türk ongorokról is, akikkel az örmények hol kereskedtek, s tartósan békés viszonyban éltek, hol pedig háborúztak. Lukácsy szerint ez a jó-rossz viszony közel ezer évig tartott, ez idő alatt pedig az ongor nép bőségesen tanult az örményektől, s általában sokat sajátított el a perzsa-örmény civilizáció vívmányaiból. A könyv érdekes következtetésre jut: i.sz. 440 táján — tehát abban az időben, amelyről *Priszkosz* rétor és a világtörténelem több dokumentuma szól — az ongorokat egy

náluk vadabb, erősebb keleti nomád nép elűzte szálláshelyükről, s ők a Volga meg az Urál déli része közti térségbe húzódtak föl, egészen Baskíriáig, ahol találkoztak, majd egybeolvadtak a dél felé tartó ugorokkal. Lukácsy — a kutatások akkori álláspontjának megfelelően — ily módon magyarázza meg, hogy ugorok és türkök is vagyunk. Ebben a szellemben továbbhaladva Lukácsy 200 olyan szavunkat sorolja föl, amelyek — fejtegetése szerint — örmény, perzsa, szanszkrit eredetűek, és jobbra örmény közvetítéssel kerültek nyelvünkbe még annak idején.

Lukácsy sok kérdéshez nyúlt még. Fölveti például azt, hogy kik is voltak az egykori keleti dokumentumokban sokat emlegetett kusok vagy kusánok, s *Chorenei Mózes* hajdani örmény hadvezér és tudós történészre (aki éveket élt a kusok-kusánok között) hivatkozva állítja, hogy a kusok, kusánok, hunok — azonosak.

Mai szemmel nézve ez annál érdekesebb, minthogy az ismert angol történész és író *Robert Graves*, valamint a nagy lendülettel és kiterjedt apparátussal dolgozó szovjet régészeti is sok vonatkozásban hasonló következtetésre jut e „titokzatos” néppel kapcsolatban.

Mi lett a könyv sorsa? Nagyjából az, ami a letétbe helyezett dokumentumoké: feledésbe merült. Még jó, hogy nem vészett el. Említik a jelentősebb lexikonok, megtalálható a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában, Kolozsváron is van belőle néhány példány magánszemélyek tulajdonában, valamint könyvtárakban. Tudományos életünkbe, kutatásainkba, a könyvészeti gyakorlatba azonban a kötet nem került be, nem idézik, nem hivatkoznak rá.

Pedig hát annak idején akadt egy-két számottevő méltatója. Még a megjelenésében (1870) a jeles tudós, *Fraknói*

Vilmos húszoldalas tanulmányt irt róla a Századokban, s többek közt ilyen megállapításokat tesz: „Lukácsy művét a legfigyelemreméltóbbak közé kell sorolnunk”, „Komoly tanulmányok eredménye áll előttünk”, „Ajánlom a történészek figyelmeibe!”

A történészek azonban nem figyeltek fel rá. Hogy miért? Föltettem a kérdést néhány tudósnak. Az egyik egyszerűen hírt sem hallotta a könyvnek, mások viszont épp csak tudtak róla, de nem ismerték. Olyannal is találkoztam, aki és — amellet — túlhaladott álláspontot képviselt.

Nem az én feladatom a könyv tényleges értékét megállapítani, sem a történészek

álláspontjának helyességét vitatni. Csúpan a magam véleményét mondhatom el: én érdekesnek tartom a könyvet, s úgy vélem, ha megállapításai ma már túlhaladtak is, a benne foglalt sok dokumentum, adat, a gazdag könyvészeti anyag miatt kétségtelenül megérdemli a figyelmes tanulmányozást. Nem ritka dolog a történetírásban, hogy olyan mű, amelyre kora nem figyel föl, a későbbi nemzedékek érdeklődését kiváltja, és ily módon forrásmunkaként hozzájárul bizonyos kérdések tisztázásához.

Laczkó József

Megjelent *Korunk folyóirat* 41. évfolyam
5. szám (1982. május)

A nagytótlaki kerekgyház

Varga Géza
írástörténész

Az alsómaráci síkság északi része szelíden emelkedik a tagolt, dombos Őrség felé, az erdős tájat azonban kettévágja a trianoni rabló béke során meghúzott szlovén-magyar országhatár. A termékeny síkság Szlovéniához tartozik, a dombosabb Őrségnek pedig az egyik része Szlovéniához került, a másik része Magyarországon maradt. Az Őrségbe látogató magyar turisták többnyire tudomást sem szereznek a határhoz közeli, de azon túl fekvő nevezetességekről, amelyek egyike a nagytótlaki Szent Miklós körtemplom. Ezen kívánunk segíteni az alábbi képek és leírás közreadásával.

Ez a Szlovéniában szokatlan, kör alaprajzú, román stílusú épület a Kebele-patak völgyében, érintetlen természeti környezetben található. A templom a XIII. század közepén épült. Elsőként 1365-ben említik, az építetőre vonatkozó adat nem maradt ránk. Szerencsére, a templom története nem túl mozgalmas s ennek köszönhetően az épület szinte érintetlenül őrzi az eredeti állapotot. Az 1778-as vizitáció jó állapotban találja. A szentély helyére ugyan 1845-ben tornyot építettek, de ez ma már nincs meg. A műemlék jelenlegi állapota két műemléki restauráció eredménye. 1956-ban feltárták az eredeti szentély alapjait, 1978/79-ben pedig az 1845/46-as

átépítés során eltorzított épületnek (a szentély helyreállításával) visszaadták a középkori alakját.

A kő alapzaton téglából épült falak állnak, amelyeket kúp alakú zsindeletű fed. A keleti oldalon a körtemplomhoz egy alacsonyabb, félkör alakú oltárhelyiség csatlakozik. A templom külsejét sűrűn elhelyezett füg-

gőleges sávok, ún. lizénák tagolják, amelyek a tető alatti, farkasfog díszítésű koszorút hordják. A déli oldalon lévő bejárat mellett három félköríves ablakocska van a falba vágva. A templom belsejében, a falat tíz különböző nagyságú, félköríves fülke tagolja, amelyek egykor üldőhelyként is szolgálhattak. A hajó kerek kupolával, az oltár apszisa pedig félkupolával boltozott. A templomnak korábban agyagpadlója volt. A kerek alaprajz, a külső lizénák, a koszorúpárkány, a félkör alakú apszis, a kupola és a földszinti

falfülkék, román kori épületről tanúskodnak és a XIII. század közepére utalnak.

A nagytótlaki körtemplom Szlovéniában a jelentősebb román stílusú építészeti emlékek egyike, a maga nemében egyedülálló. Társai az országhatár magyar oldalán található (Kallósd, Vitnyédszentpál, stb.) a Nyugat-Dunántúlon, amelyet a tatárjárás 1241/42-ben nem pusztított annyira, mint a Magyar Királyság egyéb területeit.

A nagytótlaki körtemplom az állandó háborúk miatt jórészt emlékké vált középkori magyar kultúra hagyatéka. Nagytótlak sohasem volt jelentős település, a templom nélkül ma sem lenne különösebb okunk az említésére. A Magyar Királyság egykori, jelentéktelen határmenti településének temploma azonban segít képet alkotni arról, milyen lehetett az ország elpusztult központi városainak képe az Árpádok korában. Azon centrális alaprajzú épületek jellegzetes képviselője, amelyeket a honfoglalás előtt vallási célra használt sztyeppi jurták mintájára építhettek

eleink, s amelynek gyökerei a történelem előtti időkbe nyúlnak. Hasonló jellegű centrális templomok a Kaukázus vidékéről ismertek, ahol a részben keresztény vallású hun, avar és szabár eleink huzamosabb ideig tartózkodtak. E templomtípust a források gyakran „Rotunda ecclesia”-nak, azaz kerek templomnak nevezik, amelyről több település (Kerekegyház) a nevét is kapta. A nagyotlaki freskók a középkori magyar szépségideálnak megfelelő keleti típusú arcokat, korabeli öltözeteket, középkori magyar embereket mutatnak be.

A nagyotlaki körtemplomhoz hasonló templomokat az egykori Magyar Királyság területén találjuk, míg Nyugat-Európában a hasonló kis kerek templomok száma elenyésző.

A most kápolnának minősített templomot 1365/66-ban említik első ízben

(»in valle Lak Sancti Nicolai«), majd a XVII. és XVIII. századi püspöki vizitációkban jelentkezik ismét. A műemlék a román kori építészeti elemeken túl a templombelső falképei miatt is jelentős értéket képvisel. Úgy tűnik, hogy a templom a felépítése után néhány évtizedig meszelten maradt. Csak a XIV. század közepén festették ki és pedig a freskó technika érvényesülése előtt, közvetlenül a nedves meszelésre, késő gótikus ábrázolási stílusban. Erre a határozott kontúrokkal és festett belső mezőkkel rendelkező rajz a jellemző. A személyeket síkszerű foltokkal, minden térbeli elhelyezés nélkül ábrázolják. A szerény maradványok alapján az északi oldalon a Háromkirályok eljövetele és hódolata volt ábrázolva. Bizonyára az oltárapszis is ki volt festve, amelyet azonban a XIX. században lebontottak és csak 1978/79-ben építették újra (a freskókat ekkor már nem lehetett

helyreállítani). A kupola a templom első kifestésekor meszelt maradt.

A képek rossz állapota, esetleg a megváltozott esztétikai felfogás miatt a rotundát a XV. század elején újból kifestették. A XIV. század vége felé Magyarországon is elterjedt a frissen vakolt falra való festés szokása, a freskótechnika, amely sokkal maradandóbb az előzőnél, ezért az új képek már ezzel a módszerrel készültek. Ezek több mint 550 év után is olyan frissek, mintha a festő tegnap tette le volna az ecsetjét és bontotta volna le az állványzatot. Az alsó réteg képeihez hasonlítva a technikán kívül megváltozott a művészi stílus is, hiszen ezek az újabb freskók már a gótikus plasztikus stílushoz tartoznak. Ezeknek a festőjét sem ismerjük név szerint, de azon festők körébe tartozik, akik a munkájukat új megoldásokkal és kezdeményezésekkel gazdagították. Nagytótlakon legjobban a kupola festményei maradtak fenn. A kupola csúcspontjában hatalmas mandorlát találunk, amelyben Krisztus egy szívárványon áll. Rajta kívül a hold és a nap, valamint a

négy evangélista jelképe látható. A kupola ívének mezőin Krisztus szenvedése van lefestve, kezdve a Jeruzsálembé való bevonulástól, a Passió-ciklus pedig a henger alakú falon folytatódik. Itt a Háromkirályok hódolatából már csak néhány szelvény maradvány látszik, amelyet a gótikus festőművész (a régebbi rétegre ráfestve) az északi oldalon helyezett el. A falfülkékben szentek sora látható.

A nagytótlaki körtemplom az egykori Magyar Királyság, a Muravidék és a fiatal Szlovénia jelentős középkori művészeti emléke. Építészeti architektúrája és freskói egyedülálló értéket képviselnek még ezen a középkori téglatemplomokban gazdag, csodálatos pannon tájon is. Szemmel láthatóan tanúskodik arról, hogyan éltek meg az itteni emberek a szépet sok-sok évszázaddal ezelőtt. A feledhetetlen szépséget, amely a zivataros évszázadok ellenére megmaradt és ma is él; s amelyet nem csak a szemünkkel és az értelmünkkel, hanem a szívünkkel is érezkelhetünk.

(Internetről)

A kallódsi kerektemplom

Kallósd fő nevezetessége a román stílusú Szt. Anna körtemplom (rotunda), amely a 13. században épült. Mivel a település Magyarország hagyományos nyugati határvidékén, a gyepűkhoz közel terült el, a vidéket a háborúk elkerülték, így a templom jól mutatja eredeti állapotát. A kő alapzaton téglából épült falak állnak, amelyeket kúposan kialakított harang alakú lemeztető fed. A keleti oldalon a körtemplomhoz egy alacsonyabb, félkör alakú apszis csatlakozik. A

templom külsejét sűrűn elhelyezett függőleges sávok, lizénák tagolják. A délnyugati oldalon lévő bejárat mellett félköríves ablakok vannak a falba vágva. Az ősi kerek alaprajz, a külső lizénák, a

koszorúpárkány, a félkör alakú apszis, a kupola mind a román építészeti korban készült épületről tanúskodnak és a XIII. század közepére utalnak.

(Internetről)

Czakó Gábor

Attila és Árpád nyelve

„A Pamír környéki hunok és az Altaj térségében élő avarok aligha járogattak a finnugorok messze északnyugati honába nyelvórákat venni.”

László Gyula (1910–1998) több okból lett a magyarságtudomány fekete báránya. Például túltanulta magát. Először szobrász lett a Magyar Képzőművészeti Főiskolán, majd művészettörténet, néprajz, magyar földrajz, régészet következett, sőt bölcsészdoktori oklevelet is szerzett, és tanulmányutakat tett Angliától Görögorszáig. Mindebből művész volta a leglényegesebb. Műgyártó ugyanis bárki lehet, művész azonban csak az, aki a Teljességhez méri magát.

Ebben különbözött kortársai zömétől, akik a szakemberséget választották a siker végett. A szakember a szakmához, mester-sége szerinti szabványokhoz méri magát. Nos, ezért mulatságos például az a többségi szaktudományos vélekedés László Gyula alapvető fölismeréséről, amit sokaktól idézhetnénk, de most éppen Györffy György (1917–2000) történésztől tesszük: ...a kettős vagy többszörös honfoglalás elméletét történeti és nyelvészeti forrásanyag ugyanúgy nem támasztja alá, mint ahogy nem egyeztethető a néppé válás folyamatának legújabb megismert törvényszerűségeivel.”

Nos, ha a lényegét nézzük, akkor eme iskolapélda hangoztatói minden célszemélyüknél jobban tudják, hogy a magyarságtudományban Hunfalvy Pál uralkodása óta egyetlen alaptétel létezik: a magyar népnek, vagy ha ez nem megy, akkor a magyar nyelvnek, a finnugor

származásába vetett hit. Ebben rejlik a „törvényszerűség”. Minden, ami erre árnyékot vet, netán bajuszát cibálja, az tudománytalan eretnokség. Sőt!

Engel Pál történész akadémikus (!) leszögezte a Népszabadságban (2001. május 12.): „A tudomány ott végződik, ahol a magyar nyelv finnugor eredetét elkezdik kétségbe vonni. Ami ezen a ponton túl van, az a szellemi és politikai alvilág.”

Természetesen Györffy Györgytől Engel Pálon át Glatz Ferencig, s még rajtuk is túl, mindenki tudja, hogy a finnugor rokonságról „történeti és nyelvészeti forrásanyag” nem szól, mert ilyen, sajnos, lényegében nincsen. Ismétlem: sajnos.

Ami közösen látszó mondamaradék fönmaradt az ugoroknál, az jobbára magyar eredetű, ámde eredeti alakjából, világlátásából kiforgatott töredék. Lásd például: csodaszarvas-legenda. El kell olvasni a magyar és a manysi változatot, s

meg kell nézni *Jankovics Marcell* finnugor szellemben készített filmjét. Hiteles. A finnugorok vették át a történet foszlányait, s a maguk képeire formálták.

László Gyula válasza: „Az Akadémia által elfogadott finnugor származtatás számúzte a kutatók érdeklődési köréből mindazt, ami ellentmondott volna a tanak, és ez az egyoldalúság mind a mai napig uralkodik a magyar őstörténet kutatásában: a régészek szinte csak illusztrációként szolgálnak a nyelvtudomány tétéleihez.”

Igen finom fogalmazás!

*

Az igazság igazságos. Fölragyogtatja, ami már előbb is közkincs volt krónikáinkból. Például *Anonymus* (1200 körül) a *Gesta Hungarorum*-ban (50–51.) a székelekről mint *Attila király* népéről írt.

Ennyi elég is lehetne, hiszen a székelek *Csaba* – a Tarih-i Üngürüsben: Kaba – népének elvonulása után, a honfoglaláskor, a Névtelen idejében is ugyanúgy beszéltek, mint mindmáig: magyarul. Ahogy korábban is, amikor ők jöttek be a Kárpát-medencébe. A hunokkal vagy az avarokkal! Létük az *Árpád* előtti honfoglalás eleven bizonyítéka. *Kézai Simon* írja: „Az Úr megtestesülésétől számított 677-ben, száznégyszáz évvel Attila magyar király halála után [...] miként a rómaiak krónikájában meg van írva, a magyarok másodszer jöttek ki Scythiából.” Tehát a honfoglalás most elfogadott idejénél több mint két évszázaddal korábban! Ám ekkor már „másodszer jöttek ki Scythiából”. A magyarok! Akiket a hatályos tudomány avarnak nevez.

*

A hunfalvyzmus szégyencsillagainak egyike a Tarih-i Üngürüs – A magyarok története – című, talán éppen egy elveszett

corvina fordításának elrejtése a magyar tudósok és az igényes közönség elől. A mű eredetijét *Mahmud Temüdzsán, Nagy Szulejmán* szultán (uralkodott: 1520–1566) főtölmácsa mentette meg a tűzhaláltól 1543-ban, amikor Székesfehérvár elfoglalásakor a törökök elégették a királyi könyvtárat.

Akárcsak Alexandriában, s miként megtörténhet ez Berlinton Londonig azokkal a könyvekkel, melyek vagy ellenkeznek a Koránnal, ezért rászolgáltak a tűzhalálra, vagy benne vannak, akkor pedig fölöslegesen. Mahmud a könyvet latinból a szultáni udvarban divatozó úgynevezett „népi desztánok” – értsd: népi regények – cirkalmas török nyelvére fordította.

Vámbéry Ármin 1860-ban vásárolta Isztambulban, s hazajövet az Akadémiának ajándékozta. Hunfalvy Pál főkönyvtáros azonnal kiadta *Budenz Józsefnek* (1836–1892), aki 22 évesen, 1858 májusában érkezett Pestre, és három év alatt akadémiai levelező taggá érett! Természetesen lesújtó bírálatot írt róla. Bírálatot egy történelmi dokumentumról... A művet Hunfalvy rögtön a zárt osztályra helyezte! Ott porladt 110 évig! 1971-ben (!) hazafiak kalandos körülmények között filmmásolatot készítettek róla, amelyet Prágába csempésztek a Károly Egyetem turkológus professzorához, *Blaskovics József*hez, aki magyarra fordította. Az első kiadás 1982-ben a Magvetőnél jelent meg.

Szalay Károly, a kötet szerkesztője több életveszélyes fenyegetést kapott! Később *Hazai György* akadémikus fordítását és kritikáját az Akadémiai Kiadó adta közre (1996).

*

A Tarih-i Üngürüs 26. fejezetében olvasható: „Hunor népét támadás érte, mely

aztán ily módon elvált *Adzsem* padisahjától, és Pannonija tartományába költözött. Amikor abba a tartományba érkeztek, látták, hogy csodálatosan bőséges folyamai vannak nagy számban, sok gyümölcse és bő termése van annak az országnak, és az ő nyelvükön [azaz *Hunor* népének a nyelvén] beszélnek [az ottani népek].

»Mikor kerül a kezünkbe ennél jobb ország?« – mondták [Hunorék]. Ennél az oknál fogva Hunor népe [békés] megegyezéssel annak az országnak a királyához ment, alattvalójává vált.”

A mű szerint ez volt a magyarok első bejövele Pannóniába, ám mégsem, hiszen az itt lakók magyarul beszéltek! Óvatos kérdés: az avarok itt netán hun maradvékot találtak?

A könyvben több helyen olvasható, hogy a Kárpát-medencében „az ő nyelvükön [azaz Hunor népének a nyelvén] beszélnek [az ottani népek]”.

A Tarih-i Üngürüs szerint egy bizonyos *Kattar* nevű fővezér alatt a hunok újra bejöttek. Majd a Tiszán átkelő Hunor népe egyesült Hunornak azzal a népével, amelyik *Adzsem* padisahjával erre a tájra költözött, és itt telepedett le.

A székelyek egyértelműen hunok, akik Erdélyben élnek – vallja e krónika szerzője is.

*

Érthető Hunfalvy Pál rettegése a könyvtől, hiszen ha *Anonymus* mellett más középkori írók is azt állítják, hogy Pannóniában már *Árpádék* bejövele előtt magyarul beszélők, tehát magyarok éltek, akkor a finnugor tervnek lóttek – hogy közös hun–magyar szóállással éljünk. (Lóttek neki – hun–magyar–ujgur–mongol szó-kás a koporsó lebecsátása előtt belelőni a sírba.) Tökéletesen fölismerete, hogy a kétszeri, netán többes honfoglalás az ő

finnugor elképzelését sírba döntötte volna, hiszen a Pamír környéki hunok és az Altaj térségében élő avarok aligha járogattak a finnugorok messze északnyugati honába nyelvrókat venni.

*

A hivatalosság gondjai időközben erősen megszorodtak. Nem elég, hogy az avarok régészeti hagyatékából, az úgynevezett griffes-indás motívumokból *László Gyula* a mi magyar őseink kézművességének és szellemének nyomát olvasta ki.

Az úgynevezett írottasokat azért nevezik így, mert olvashatók! Éppenséggel *László Gyula* kiváló tanítványa, a hozzá hasonlóan sokoldalú *Vékony Gábor* turkológus, történész, régész, nyelvész, rovástudó jóvoltából, aki sorra fejtette meg az úgynevezett avar kori rovásírásokat. Magyarul!

Mi derült ki?

E nép valóban elődünk volt, hiszen magyarul beszélt. Ez egyértelmű a *Vékony Gábor* által elolvasott környei és szarvasi rovásokból, melyek jelenlegi legöregebb nyelvemlékeink, mégis csodálatosan üdék, és meglepően közel állnak mai beszédünkhöz. Ráadásul annak is bizonyágai, hogy 670 után megszorodtak az itteni magyarok!

*

Az igazi tudóst túléltek fölismerései. *Király Péter* (1917–2015) nyelvészprofesszor megállapította, hogy a VIII–X. századi nyugat-európai forrásokban (főleg a német nyelvterület kolostori névjegyzékeiben) előforduló mintegy hatvan (!) Ungarus, Hungaer, Hunger, Hungarius, Onger, Wanger személynév szintén a magyarok külső elnevezésére megy vissza, és nem valamely német köznévre.

Ez pedig azt jelenti, hogy már a honfoglalás előtt létezett nyugaton magyar

„diaszpóra”! (Király Péter: A honalapítás vitás eseményei – A kalandozások és a honfoglalás éve. Szerkesztette és az előszót írta: Udvari István. Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, 2006)

(Német) Lajos keleti frank király egy 860-ban kelt oklevelében egy határhegy neve „marcha uengeriorium”; Widukind krónikájában (A szászok története): „Auares, quos modo Ungarios uocamus” („az avarokat, akiket most ungaroknak nevezünk”) – idézi László Gyula. (Múltunkról utódainknak, Püski Kiadó, 1999., I. kötet)

A Szent Wandregisilius-kolostor 877. évi évkönyve szerint: „Lajos kapta meg többek között az avaroknak, azaz a hunoknak vagy ungarorumoknak az országát.” Tehát az avar kori krónikás e három név viselőit egy népnek tudta!

László Gyula látta, amit félénk vagy dogmatikus pályatársai nem mertek észrevenni, ennél fogva a haladás irányát is észlelte.

A 2000-ben történt Semino-vizsgálat óta fölélénkült a genetika iránti érdeklődés. Különösen, amikor kiderült, hogy hiányzik belőlünk az uráli népekre egyöntetűen jellemző TAT (EU13 + EU14) gén. Vajon származhattunk-e azoktól, akik nem lehetnek őseink? Ezt a kérdést senki nem tette föl.

Mismásolás kezdődött: ha nem biológiai, akkor nyelvi leszármazottjai vagyunk a finnugoroknak. Hogyan? Bronzkori magaskultúra hordozójaként és művelőjeként, de némaként érkezettünk az andronovói kultúra térségébe, hogy ott végre megtanuljunk beszélni a derék kőkoriaktól?

Az idén fejeződött be az a kutatás, melynek során a karosi honfoglalás kori

temető teljes genetikai anyagát elemezte Neparáczi Endre doktorandusz.

Adjuk át a szót a fiatal tudósna: „...a karosi honfoglalás kori temető újabb, immár tán teljes genetikai elemzése során 89 mtDNS genom elemzésével megállapítottuk, hogy a honfoglalók lehetséges őseinek 41,5 százaléka xiongnu (ázsiai hun), 42,7 százaléka skandináv-germán, 6,7 százaléka kaukázusi (közel-keleti), 2,2 százaléka szláv és 6,7 százaléka egyéb európai származású lehetett. Adatainkat egyéb genetikai, antropológiai történeti adatok is alátámasztják.” Tehát Árpáddal nem jöttek finnugorok!

Neparáczi Endre ezt is írja: „Eredményeink támogatják középkori krónikáink hitelét, miszerint a »honfoglalás« népünk második bejövetele, és Árpádék itt már magyar nyelvű népességet találtak. Adataink hihetővé teszik az eredetileg is magyar nyelvű székelyek hun hagyományát és a honfoglalást megelőző jelenlétüket a Kárpát-medencében. Ezzel magyarázatot nyer a régészeti anyagból levont következtetés, miszerint a honfoglalás kori népesség régészeti hagyatékból becsült csekély létszáma alapján nem adhatta alapját a 11. századi, Árpád-kori tömbmagyarságnak (Kniezsa, 1993; Révész, 2016).

A finnugor-honfoglaló genetikai kapcsolat hiánya arra utal, hogy a magyar nyelv finnugor rétegeit nem lehet a honfoglalókhöz kötni, ellenben a magyar nyelvben meglévő masszív török nyelvi réteget nagy valószínűséggel hun eredetűnek tekinthetjük. Ez újabb kérdéseket és kutatási irányokat nyit a magyar nyelv lehetséges eredetéről és rokonsági viszonyairól.”

Hunfalvysta nyelvészeti elképzelésnek alárendelt történettudományunk máig

adós a korábban érkezett s azóta is itt élt magyarok történetének föltárásával. A helyett, hogy legalább most munkához látott volna – nyilván ezeregy oka volt, hogy miért nem tette –, gőzerővel ostorozni kezdte az immár doktor Neparáczki Endrét és témavezető tanárát, *Török Tibort*, aki időközben a maga kutatását is megjelentette.

Néhány észrevétel kér szót: a nem finnugor Árpád-nép miként lett magyar ajkú?

A finnugorok – vagy legalább a hantik és a manysik – miért nem őrizték meg magyar nyelvüket és kultúrájukat?

A finnugor elem tán csak nem azért hiányzik teljes mértékben genetikai

állományunkból, mert őseink valamilyen – milyen? – okból nem álltak szorosabb kapcsolatban a finnugorokkal?

Mikor és hol tanultak magyarul a finnugor népektől és tőlünk is roppant távolról érkező avarok és hunok?

*

Az utolsó szó legyen László Gyuláé: „A 896-os honfoglalás történelme szilárdan áll, amit a magam felvetése ehhez hozzáfűz, csupán annyi, hogy Árpád magyarjai a Kárpát-medencében már javarészt magyarokat találtak, akik előttük a 670-es évek táján özönlöttek ide.” – írja a *3szek.ro*

(2018. augusztus 12. *Székelyföld.ma*)

Gazdovits Miklós

Olvasói levél

Tisztelt *Czakó Gábor Úr!*

... Nem olyan régen az erdélyi, tágasabb formában a Kárpát-medencébe letelepedett örmények történetével én is foglalkoztam. De az élet árja engem túl messzire sodort az említett történelem alkotóinak utódaitól, valamint a nagy könyvtárraktól, ahol kimagasló tetteik leírását tárolják... *Dr. Issekutz Sarolta elnök* úrnő és *Bálintné Kovács Júlia* úrnő jóvoltából. a bukaresti címemre kapom az EÖGY füzeteket, melyeket onnan nekem Stockholmba továbbítanak.

Ilyen módon az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek utolsó négy számában (2018/233, 234, 235 és 236.) az Ön és mások dolgozataiból tudomást vehettem arról, hogy a *Hunfalvy Pál* által terjesztett mai hivatalos finnugor magyar eredetnek az ellenfelei: a *Vámbery Ármin* által kidolgozott és elsődlegesen hivatalos volt turáni magyar eredet hívei, Magyarországon

is mernek az előtérbe törni. (Mert külföldön a magyarok finnugor eredetén már réggen mosolyognak).

A turáni eredet hívei, a finnugorizmus ellen már régóta fontos ütőkártyákkal rendelkeznek és nincsen kizárva az, hogy a közeljövőben hivatalosan is győzzenek. Ez hatalmas fontossággal bírma a Kárpát-medencei örmény eredetű magyarok részére, mert közvetett formában megadja a lehetőséget annak, hogy még alapsabban bizonyítani lehessen az 1850-es években *Horváth István* magyar történész – eleinte nem annyira határozott – állítását, mely szerint a magyarok vándorlása idejében, a magyar törzsek keretében örmények is jelentős számban jelen voltak, és egymás kulturális és más nemű szokásaikra kölcsönösen hatottak. Ezt az elméletet *Lukácsy Kristóf* határozott állítássá fejlesztette és történelmi felfedezéséért „a magyar nemzet ötvöző elemeire

vonatkozólag, melyek közé határozottan beiktatta az örményt”, az MTA történelmi osztályának levelező tagjai közé választotta.

Szongott Kristóf pedig a magyar-örmény rokonság lehetőségét is bizonyította.

„Vitkozhatunk a fenti érvekkel, az azonban bizonyos, hogy az *Erdélyi Örmény Iskola* nemzeti mozgalom politikai céljainak megfelelően vezetői a Kárpát-medencében élő örmény nemzedékeket a magyar-örmény rokonság tudatában és szellemében nevelték. Ez magyarázza elsődlegesen

a magyarörmény önmegnevezést.” (G.M.: Az Erdélyi örmények története; Kritérium, Kolozsvár, 2006, p.: 135-152).

A vándorlás-kori (Árpád-kori magyar-örmény kapcsolatokról – valamint az egymásra hatásuk lehetőségéről nagy mennyiségű irodalom jelent meg *Szongott Kristóf* után is. De azok a szerzők, akik (*Szilágyi András* szerint) „a Kárpát-medencében lévő 110 centrális templom” kaukázusi behatásra építését hozzák fel bizonyítékként, csupán a rotundák **külső, felszíni**, építészeti stílusi hasonlatosságukkal foglalkoznak. Ilyen képen nem lehet biztosan tudni azt, hogy ezeket a templomokat kik építették és kiknek a használatára? (Legalább is egy részük, hogy ne abszolutizáljunk). Pedig egyes rotundák falainak **belső, lényegi** díszítményei az előbbi kérdésekre megadják a pontos és vitathatatlan választ.

Részlet a bukaresti örmény kultúrház oldalát díszítő dombormúról: Mihai birkózik a madvének álcázott Gohárral

Így például a Bodrogközben lévő (kaukázusi hasonlatossága miatt annyit tárgyalt) Karcrai rotunda belső faldíszítményei között fennmaradt két dombormű, melyek az örmény hitregék legnépszerűbb és lelkűkhöz legközelebb álló hőseit ábrázolják. Az egyik dombormű két küzdő alakot mutat. Pontosbban, az örmény *Szaszuni Dávid* legenda IV. énekének második részében leírt, a leánynézőbe jött ifjú *Mihai* és a fiatal harcosnak ábrázolt és álcázott ifjú ara, *Gohár* birkózási jelenetét, amint a kontyos

Gohár, Mihai szakállát tépve küszködik. A második dombormű két összefonódott nyakú hatyút ábrázol. Az „*Ah! Tamar!*” legenda

két vízbefúlt szerelmesét mutatja, miután holttestük hatyúvá változott.

A Kiszombori (kaukázusi hasonlatossága miatt ugyancsak sokat tárgyalt) rotunda esetében a templom bejáratával szemben lévő diadalív két oldalán lévő freskóra szeretném felhívni a figyelmet. A festmény két remetét ábrázol. Az egyik, keresztel a kezében fekszik. A másik pedig a barlang bejáratánál térdel. A *Szent Gergely Legendából* tudjuk, hogy *Gergely*, az örmények első püspöke, 325-ben, a *Szebuh hegy* egyik barlangjában remetéskedett és itt halt meg. Teljesen ép holttestét évek múltán találta meg egy pásztor, egy pünkösdi utáni 4. szombaton. A festmény éppen ezt a majdnem minden

örmény templomban megtalálható jelene-
tet ábrázolja. (L.u.o., p.90-97, 265-271).

Más adatokkal egybekötve, nem lehet jobban, „kézzel foghatóbban” és vitathatatlanul bizonyítani azt, hogy ezt a két kívülről kerek, de belülről hatkarélyos templomot az Árpád-kori magyarokkal jött örmények építették, saját használatukra. Mert egyetlen vándor néptörredék sem díszíti új letelepedési helyeiken épített templomaikat más nemzet hitregéből vett hősökkel. Az Árpád-kori örmények nemcsak építkezési modelljeiket hozták magukkal, hanem népregéik hőseit is!

Tisztelt Czakó Gábor Úr!

Lehet, hogy feltette a kérdést: vajon mi késztetett engem arra, hogy Önnek ezt a levelet küldjem, és méghozzá a fenti tartalommal. Válaszolok a kérdésre:

– elsősorban az, hogy a még más által nem említett szerény, de határozott észrevételeimmel válaszoljak a füzetek 323. számában megjelent cikknek utolsó öt soraiban, Stockholmban is hallott, kiáltásszerű felhívására, mely szerint „Ideje lenne félretenni bizonyos dogmákat és tárgyilagosan megvizsgálni a honfoglalás előtti-utáni időkre nyúló kaukázusi magyar kapcsolatokat”. Mert én úgy gondolom, hogy az említett rotundák falain lévő örmény hősök jelenléte már magában is elegendő az említett kapcsolatok, vitát meg nem engedő, bizonyítására.

– másodsorban azért, mert (ha ezért túl merésznek is vesznek) fel szeretném hívni a szakemberek figyelmét arra, hogy az örmény evangéliumok, miscskönyvek, néphagyományok és faldíszítési faragvány-modellek ismerete alapján (esetleg) más rotundák falain is találkozhattak jellegzetes kaukázusi örmény faldíszítési modellekkel. Nem feltétlenül szükséges a túl messze lévő kaukázusi templomok komplikált szabályait feszegetni, mert a Kárpát-medencei rotundákban és a magyar szótárban határozottabb bizonyítékokat találunk, csak be kell ismerni őket!

– harmadszor pedig azért, mert mivel – ha hivatalosan nincs is elismerve –, az Árpád-kori magyar-örmény kapcsolatok létezése határozottan be van bizonyítva, a szakemberek inkább azt döntsék el, hogy milyen számban voltak jelen az örmények az Árpád-kori magyar törzsek keretében, és milyen formában és mértékben hatottak egymásra együttlétük idejében.

Megtisztelve érezném magam, ha egy válaszlevelében – mint szakember- kritikailag mérlegelné az erről a témáról könyvben és levelemben írottakat. Mellékelek fénymásolatban a könyvből hat illusztrációt.

Jó egészséget és további sikeres munkálkodást kívánok.

Tisztelettel:
Gazdovits Miklós

Ahtamar hatyúü a taroni evangéliumos könyv (1306) díszítőelemei között. (A Szamosújvári Örmény Múzeum tulajdona)

Aktívak a hegyvidékiek

Nyári sétákra, kirándulásokra invitálja a XII. Kerületi Örmény Önkormányzat tagjait és az érdeklődőket. Ezek fő célja egy jó kis közösség kialakítása. Az anyaországban viszonylag kevés örmény eredetű emlék található, ezért be kell érünk egyéb, ám igen érdekes helyek felkeresésével.

Az első alkalommal *Pesterzsébet* nevezetességeit ismerjük meg a városrészen lakó *Horváth Zoltán* tájékoztatásával. A Műszaki Egyetem tanárát, a Romanika Könyvkiadó tulajdonosát már sokan ismerik, hiszen több ízben tartott lebilincselő előadást örmény körökben is. Alapos felkészültségéről, tudásáról ismét

tanúbizonyosságot tett. Megtekintettük a városházát, a plébániatemplomot az előtte álló különleges Szent Erzsébet-szoborral, a Jézus Szíve-templomot. Eközben megcsodálhattuk a szép, többnyire eklektikus házakat, a piacot is.

A Magyar Nemzeti Levéltár kiállítást rendezett *Kik vagyunk?* címmel. E tárlat a magyarországi nemzetiségek történetét mutatja be. Vegyes meglátásokkal jöttünk ki néhányan. Érdekes volt néhány dokumentum: *Horthy Miklós* levele, egy 12 éves budaörsi „sváb” kisfiú rajza a kitelepítésről (1946). Felkeltette a figyelmünket Ausztria és a szomszédos országok képes politikai térképe, mely

az 1848-49-es állapotokat tükrözi. Természetesen több tárgyi emlék, dokumentum foglalkozik a zsidókkal, például az 1849. július 28-án kelt „Törvény a zsidók emancipációjáról”, melyet *Palóczy László*, a képviselőház korelnöke írt alá (s.k.), a hozzáfűzött néhány soros kiegészítést pedig *Kossuth Lajos* és *Szemere Bertalan* (szintén s.k.). A Romániához való csatlakozás tárgyában a gyulafehérvári román nemzetgyűlés által hozott határozatot ismertető átirat 1918. december 7-én készült. *Ravasz László*, dunamelléki református püspök írt levelet *Nagy Ferenc* miniszterelnökhöz a felvidéki magyarok érdekében 1947. február 5-én. Remélem, sokan olvasnának ma is hasonló rendeletet, mint a Belügyminisztérium Közrendészeti Főosztály Bűnügyi Osztályának 1952. január 2-án kiadott „Javaslat a kóborcigányok letelepítésére és munkáranevelésére”.

Am a kivétílesen a népviseletbe öltözött személyekről nem tudhattuk meg, milyen nemzetiséghez tartoznak, s ha csoport érkezik a kiállításra, csak hosszabb idő után jut a hat számítógép kínálta információkhoz. Az örményeket csak épp megemlítik

a többi nemzetiség felsorolása kapcsán.

Bár kicsit mást vártunk, nem bántuk a délelőtti programot. A hiányosságok ellenére biztatjuk a kedves Olvasót a „Néha úgy elfogytunk, magunk se találtuk magunkat. Néha a magyar is idegen volt (volt?? – a szerző), néha az idegenből lett a legjobb magyar.” mottójú tárlat megtekintésére. Az idézet második tagmondata e sorok írója szerint ránk, örmény gyökereűekre (is) vonatkozik.

Az önkormányzat további nyári, illetve kora őszi tervei között szerepel a Makovecz-kiállítás, a magyar Grand Canyon felkérése, valamint izgalmas lenne hajóval utazni Esztergomba, illetve a magában foglaló egykori Örmény nevű településre.

A XII. Kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat szervezésében *dr. Issekutz Sarolta* tart előadást a délvidéki örménységéről szeptember 26-án 17 órakora a Jókai Klubban.

A gálaműsorunkat október 31-én, szerdán 15 órai kezdettel rendezzük. Erre regisztrálni kell az ormeny12@freemail.hu email-címen, vagy a 20/222-74-37-es telefonszámon.

Hegedüs Annamária elnök

Nagyboldogasszony napi búcsú Erzsébetvároson, a misét celebrálta Szakács Endre vikárius

Köllő Katalin

Kincsek a művészeti múzeum falai között

A Kolozsvári Magyar Napok részeként tervezték megnyitni a kiállítást, de úgy döntöttek, előrehozzák a megnyitót, így összesen négy hét áll a közönség rendelkezésére, hogy megtekintse a *Hollósy Simon* és a nagybányai művésztelep című kiállítást a kolozsvári Művészeti Múzeumban. Mindezt *Lucian Nastasă Kovács*, az intézmény igazgatója mondta el a szerda délutáni tárlatmegnyitón a Bánffy-palotában.

Csak dicsérni lehet a múzeum vezetőségét ennek a kiállításnak a megvalósításáért, végignézve ugyanis a tárlat anyagát, rádőbbenünk, hogy micsoda kincseket rejtegettek eddig az intézmény falai, némelyeket ezek közül először tárták a nyilvánosság elé, köszönhetően a múzeum laboratóriumában zajló felújítási munkálatoknak, így megcsodálható például egy *Iványi-Grünwald*-mű, amelyet a képkerettel együtt sikerült restaurálni.

Bár a tárlat a nagybányai művésztelep egyik alapítójára, Hollósy Simonra hivatott emlékezni, halálának 100. évfordulóján, a kiállítás anyagában tulajdonképpen csak egy, a múzeum tulajdonában lévő Hollósy-festmény szerepel. Az intézmény szándékai szerint további Hollósy-alkotásokkal szeretnék volna kiegészíteni a tárlatot, ez azonban nem valósulhatott meg. Ennek részleteiről Lucian Nastasă Kovács beszélt a megnyitón. – Kalandos történet, nem részletezném a kiállítás megvalósításának technikai részét, de annyit el kell mondanom, hogy manapság

nehéz ügynök számít Hollósy-műveket elhozni egy romániai múzeumba, nevezetesen ide, a Bánffy-palotába. Ennek nagyon „egyszerű” okai vannak: a festmé-

Iakov Attila, a tárlat kurátora – balról), és Lucian Nastasă Kovács múzeumigazgató a megnyitón. Fotó forrása: Művészeti Múzeum

nyek biztosítását ugyan meg tudtuk volna oldani önerőből, néhány ezer eurót áldoztunk volna erre, a szállítás viszont, úgy tűnik már bonyolultabb ügy. Mivel csupán két-három cég foglalkozik – Romániát és Magyarországot is beleértve – műalkotások szállításával, ezért sajnos egyfajta monopólium alakult ki. Nem tartom normálisnak, hogy „csupán” 3500 eurót kell fizetni a művek egy hónapi biztosítására, miközben a szállításért több mint 9 ezret – magyarázta az igazgató, hozzáfűzve:

ezt a költséget már nem tudta bevállalni a múzeum.

A Hollósy-festmény mellett a tárlat *Thorma János, Réti István, Iványi-Grünwald Béla, Ferenczy Károly, Ács Ferenc, Bene József, Börsök Sámuel, Jándi Dávid, Koszta József, Krizsán János, Mikola András, Nagy Oszkár, Szolnay Sándor, Ziffer Sándor, Pascu Eugen, Dimitrie Cabadaief, Arthur Garguromin Verona* műveiből áll össze.

A múzeumigazgató köszönetet mondott a munkatársainak, közöttük *Iakob Attilának*, a tárlat kurátorának, ugyanis, mint mondta, több hónapnyi munka áll mögöttük. A kiállításához katalógus is készül, ennek bemutatására augusztus 18-án kerül sor a múzeumban.

Iakob Attila elmondta: a tárlat ötlete ez előtt két évvel merült fel, és 2017-től kezdtek el konkrétan dolgozni rajta. – Sajnos nem úgy sikerült, mint ahogyan eredetileg terveztük, az igazgató úr által is

említett okok miatt, úgyhogy pillanatnyilag a kiállítás inkább a nagybányai festőiskola történelmi áttekintése. A tárlat anyaga gyakorlatilag kronológiai szempontból számbaveszi az első, második, illetve harmadik generációs műveket, 1896-tól egészen 1935-ig. Látható néhány nagyon érdekes mű, de sajnos nem tudunk mindent kiállítani abból, ami a múzeum tulajdonában van, ugyanis elég rossz állapotban van jónéhány festmény, reméljük, hogy a továbbiakban azok felújítására is sort tudunk keríteni – magyarázta a kurátor. Hozzáfűzte: augusztus 18-án mutatják be a kiállítás katalógusát *Szakács Imre* szentendrei festőművész jelenlétében, akinek *Hommage à Hollósy Simon*címmel látható néhány munkája a mostani tárlat előterében.

A *Hollósy Simon és a nagybányai művésztelep* című kiállítás szeptember másodikáig látogatható a Bánffy-palotában, szerdától vasárnapig, 10 és 17 óra között.

Forrás: Szabadság, 2018. augusztus 10.

Dr. Garda Dezső

Képek Gyergyószentmiklós történetéből

A Békény-patak völgye már időszámításunk előtt alkalmassá tette a vidéket a letelepedésre. Legalábbis ezt bizonyítja az 1911-ben az ún. Csiszér alatt talált 10 darab rézcsákány, mely *Roska Márton* véleménye szerint az i. e. első évezredből származik. A jeles régész kapcsolatot látott a gyergyószentmiklósi bronzkori lelet és az akkor már kiaknázott balánbányai rézlelőhelyek között. Az 1938-beli ezüstkincslelet *Székely Zoltán* régész szerint egy Gyergyószentmiklós területén lakó gót főemberé lehetett, aki a hunok előli

menekülés alkalmával rejtette el itt...

A székelyek középkori betelepülésének legendáit először Losteiner foglalta össze, nyomtatott formában azonban csak *Kölönte Béla* közölte. A székely letelepedés kezdeteit *Kölönte Béla és László Antal* az 1241. évi tatárbetöréssel hozza összefüggésbe. Ezzel szemben *Tarisznyás Márton* a XII–XIII. századra teszi a medence benépesítését. A gyergyóiakról először 1285-ben történik okleveles említés, míg Gyergyószentmiklós az 1332. évi pápai tizedjegyzékben szerepel először.

...*Apafi Mihály* uralkodásának idejét a békés fejlődés korszakának tekinthetjük.

Szentmiklós történetének, a gyergyói társadalomszerkezet alakulásának fontos vonatkozása az örmény letelepülés. Az 1654-es évvel kezdődő bevándorlás új társadalmi kategória megerősödését jelzi: a polgárságét. Bár a XVII. század második felében az örmények képviselte kézművesség és kereskedelem még nem meghatározó a település gazdasági-társadalmi életében, de előre jelzi a kapitalista viszonyok kialakulását.

Gyergyószentmiklós társadalmának alakulása szoros kapcsolatban volt a település gazdasági előrehaladásával. Ebben az időszakban a földművelésnek már döntő szerepe volt. *Ferenczi György* regestruma szerint (XVII. század) a korabeli egyházi szolgáltatásokat búzában és zabban állapították meg, eszerint a két növény termesztése volt a legelterjedtebb. A fakitermelés és a deszkafeldolgozás is jelentős helyet foglalt el a helyi foglalkozások között, amit az is bizonyít, hogy minden tízesből „fejszével tartoztak” az egyháznak, s az, hogy a XVI. század végén a diéta a

gyergyószentmiklói deszka árát 4 forintban állapította meg. *Ferenczi György* regestruma több olyan személyről is megemlékezett, aki „orsolyával él”, ami a háziipar létezését bizonyítja.

Az állattenyésztésben szintén jelentős változások történtek. Így például a csűrös istállókról szóló gyakori említés a rideg állattenyésztésről az istállózó állattartásra való áttérést jelzi. Az állattartás kapcsolatban volt a mézárskodással, melyről már ebben az időszakban is számtalan adatunk van.

Az 1607. évi vásárjog révén Szentmiklós nemcsak a Gyergyói-medence, hanem egész Kelet-Erdély egyik legfontosabb kereskedelmi központjává alakult. Ebben az időszakban épült ki a pricskei vám, amely tulajdonképpen az Erdély és Moldva közötti átmenő kereskedelem útját ellenőrizte...

A XVII. század elején a helység a Székelyföld egyik legnagyobb települése volt...

(*A teljes cikkből (Korunk 41. évf. 9. számában 1982. szeptember) részletek, szerkesztett változatban.*)

Minden vasárnap elhangzik...

„... aki egy vagy a Szentháromságból ...”^{*}

A Szentháromság tétele, megléte alapvető a keresztények körében. Akik nem vallják a Fiú istenségét, a Szentlélek létét, azok tán már nem is keresztények, még ha annak is vallják magukat. Nem tudnak azonban más keresztelési formulát, mint a Szentháromság említését (M. 28,19). Kevésbé ismert az idézett szentírási szöveg a Szentháromság tevékenységéről: „Az Atyaisten elöretudása szerint, a Lélektől eredő megszentelésben, hogy Jézus Krisztusnak engedelmeskedjenek.” (1Péter 1,2) A magyarázat szerint: „Az Atya kiválaszt, a Fiú megvált, a Szentlélek megszentel, ezt a három isteni tevékenységet a Szentháromság egy-egy személyének tulajdonítjuk elsősorban, de nem kizárólagosan. Csak a Fiúról mondjuk azonban, hogy megtestesült, szenvedett és meghalt értünk.”

dr. Sasvári László

Aki a hivatásának és diákjainak szentelte életét:

Kovrig Béla testnevelő tanár

Egyre többet lehet olvasni és hallani az erdőszentgyörgyi emberekről, az ott működő „Szent György” Technológiai Líceumról és a Bodor Péter Művelődési Egyesületről. Ez a Kis-Küküllő menti város aktív művelődési - és sportéletével hívta, és hívja fel magára a figyelmet. A középiskola létrehozásával (1955) lelkes tanárok, szülők és diákok munkája nyomán jó hírű középiskolával büszkélkedhetett a város. Ebben az iskolában valamikor, a hatvanas évektől kezdődően, a sportélet egyik jeles szervezője volt a napjainkban már nyugdíjas *Kovrig Béla* testnevelő tanár. Tanulmányait befejezve került a középiskola testnevelési katedrájára. Az a típusú pedagógus, aki nem várta az égi sült galambot, hanem miután megismerte az iskolát, és tájékozódott a feladatokról, azonnal hozzálatott a munkához.

Ebben az időszakban, a középiskola indulásakor, az intézmény minden pedagógusára sok feladat hárult. *Kovrig* tanár úr ki nevezése után azonnal hozzálatott a testnevelési órákhoz szükséges eszközök beszerzéséhez. Elődje – és még néhány évig kollégája –, az aktív törvívó *Orbán Zsófia* tanárnő, majd később *Bucin Vasile* testnevelő tanár segítségével törekedett arra, hogy még több svédsekre, bordásfal, torna-szőnyeg, különféle labdák és egyéb fontos tornaeszközök álljanak a tanulók rendelkezésére. Nem csak beszerezte, ha kellett, fel is szerelte ezeket. Egyetemi éveit alatt aktívan sportolt, és tudta, hogy a sportnak nagy szerepe van a diákok testi, szellemi és erkölcsi fejlődésében. Óráin megkövetelte a munkát és a fegyelmet. Máig emlegetik annak az utolsó éves diáknak az esetét,

aki csak a kicsengetés napján teljesített egy kötelező gyakorlatot, amelyet a tanév folyamán kihagyott, ezért bukásra állt. A bukott diák pedig nem érettségizhetett. A tanár úr nem akarta megbuktatni, volt türelme megvárni, amíg – az egyébként szorgalmas és jól tanuló diák – a kicsengetés napján rászánja magát lefutni azt a néhány métert, ami a többieknek tanévközben nem okozott gondot. Megszerezve év végi bizonyítványát, érettségi vizsgára mehetett, és szép eredménnyel érettségizett. Az iskola diákjai még sokáig emlegették ezt a tanulságos történetet. Nagy figyelmet szentelt annak, hogy a tömegsportban minél több diák és felnőtt vegyen részt. Szabadidejében, ha volt ilyen, a sportolni szerető diákoknak tartott külön edzéseket. Azért, hogy kézilabdaedzéseket lehessen tartani, és meccseket lejátszani, a Rhédey kastély (akkor még iskola volt) mögötti területen a diákok és a szülők segítségével egy új kézilabdapályát hozott létre. Itt a környékbeli iskolák kézilabdacsapataival meghívásos alapon bajnokságot szervezett. Amikor az általa vezetett kézilabdacsapat mérkőzését játszotta, a pálya szélén alig volt hely a szurkolók számára; messzire hallatszott a jelenlévők igen csak hangos biztatása. Csapatának eredményeit ismerték a megye határain kívül is. A község focicsapatának edzéseit a poliklinika néhai igazgató-főorvosával, *dr. Köble Józseffel* tartották közösen, 1960-1969 között.(...)

A diákok által szerzett serlegek és diplomák bizonyítják munkája sikerességét öregbítették. Községi ember és kolléga volt, és az ma is. A sokféle elfoglaltsága mellett a hatvanas években – milyen

furcsa leírni, hogy az elmúlt évszázadról van szó – a technikai ismereteit felhasználva, sokszor segített kollegáinak a rakoncátlankodó motorbiciklik és Trabantok újraélesztésében. Hogy mekkora segítség volt ez abban az időben, csak azok tudják, akik nem értették, miért nem akar működni járgányuk. De amint Béla kezével találkoztak, azonnal vidáman működni kezdtek. A nyíltszívű, csendes és egyenes tanárember, a mindig segíteni kész

kollega és jó barát ma sem pihen. Nyugdíjas éveit tölti – egykori diákjainak, kollegáinak és a város lakóinak tisztelete és szeretete veszi körül. Az érettségi találkozón megjelenve mozgása és szellemi frissessége példa arra, hogy sportolni érdemes. Szeretettel kívánunk neki további szép nyugdíjas éveket.

Schmidt Sándor tanár

(Forrás: Erdőszentgyörgyi FIGYELŐ 163. szám 2016. november-december)

Bálintné Kovács Júlia

Olvasói levél – rendhagyó bevezetővel

A Füzetek 2016. január-februári számában (52-53. oldal) „Fejfák, sírkövek emlékezete” címmel jelent meg *Sztojka Tamás* írása, amelyet a kolozsváron megjelenő *Korunk* folyóirat 1982-es számából vettem át.

Akkor nem mutattam Őt be, halogattam ezt, pedig fontos fényképet is küldött a kászonalitzi örményekről. (Egyik hobbija a régi fényképek gyűjtése).

Sztojka Tamás

(Kászon-altíz, 1951. január 2.) erdélyi magyar orvos, helytörténész.

Csíkszeredában érettségizett (1971); egészségügyi technikumot Székelyudvarhelyen végzett, majd Marosvásárhelyen, szerzett orvosi diplomát (1977). Azóta szülőfalujában körzeti orvos.

Kászoni örmények 1899 ben. Az első sorban a sötét ruhás kislány Kazatsay Matild, a későbbi Weisz Mór felesége

Első helytörténeti írásai a *Korunkban* jelentek meg 1980-ban; a *Korunk Sors és emlékezete* c. pályázatán első világháborús visszaemlékezésekből összeállított munkájával nyert díjat (1983). A folyóirat 1982-es

Évkönyvében *Sírkövek emlékezete*, az 1986/87-es Évkönyvben *Kászon demográfája* című tanulmányával szerepelt. Mintegy félszáz hangkazettán gyűjtötte össze faluja idős embereinek visszaemlékezéseit.

Források: Romániai magyar irodalmi lexikon: Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés V. (S–Zs). Főszerk. Dávid Gyula. Bukarest–Kolozsvár: Kriterion; Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület. 2010.

Tegnap újra hagyományos levelet hozott a postás:

Kedves Júlia !

Nagyon szépen köszönöm, hogy küldi nekünk rendszeresen az örmény folyóiratot.

Minden betűjét elolvassuk. Nagy örömmel olvastuk legutóbb a cikket, amely *Száva János* ortopéd professzor Úrról is megemlékezett. Egyetemista koromban, Marosvásárhelyen volt szerencsém az előadásait hallgatni, és egy alkalommal, azt hiszem 1976-ban, egy műtéten is segítettem, kampóztam.

Nehéz gerincműtét volt, emlékszem. A professzor Úr verejtékezett, és egyszerűen az én vállamban törölte le homlokát, mivel alacsonyabb termetű ember volt mint én... Mi még ilyen emberek közelében is lehettünk annak idején.

Sok szeretettel Sztojka Tamás családorvos
2018. 08. 09

Sas Péter

A kolozsvári Szent Mihály plébánia papvendégeinek könyve (1906-1964) (részlet)

„1909. jún. 22. Dr. Karácsonyi János kanonok, Nagyvárad”. 1889 től a nagyvárad Hittudományi Főiskola egyháztörténet és egyházjog, 1904-től a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem hittudományi karának tanára. 1896-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1904-ben rendes tagja. 1905-től nagyvárad kanonok káptalani nagypóstopost. 1916-tól vováriadi címzetes püspök. Történelmi kutatások miatt járhatott Kolozsváron. Erre utal, hogy *Kelemen Lajos* 1924. októberi nablóbejegyzésében így szerepel: „Karácsonyi püspök felhívott a *Patai (József)* rendőrfőnöki szobájába, s egy

kolozsvári oklevél kikeresésére és egy kétes helye kiolvasására kért meg”.

A Pásztortűz folyóirat 1925. évfolyamában Mikor kik keztek építeni a kolozsvári Szent Mihály egyházat? címen foglalkozott a Szent Mihály templom múltjával.

(*Forrás: Szabadság, Kolozsvár 2018. április 10.*)

Szobra szülővárosában, Gyulán, a nevét viselő gimnázium előtt áll, *Szabó*

György alkotása (2003)

(*Szerkesztőségi megjegyzés: Karácsonyi János szülei id. Karácsony János (1825-1898) örmény származású szücsmester és Papp Terézia (1832-1916) volt*)

Szent Nerszesz Snorháli találós kérdéseiből

Kegyelemteljes Szent Nerszesz, egyébént IV. [Gláji] Nerszesz katolikosz (Dzovk, 1102 – Hromgla, 1173) író, költő, himnuszköltő, zenész, énekes, politikus, kiváló diplomata születésekor Hromgla a Kilikiai fejedelemség (halálakor királyság) fővárosa volt. Ökumenikus párbeszédet folytatott Komnenosz Mánuel bizánci császárral és a görög ortodox egyházal. Teológusok és filozófusok ezer kilométeres utat is megtettek, hogy vele vitatkozzanak és mint tanítványai tértek vissza. Kortársai fővárosáról csak *Nerszesz Glajecinek* nevezték. Megvalósította az örmény irodalomban a tökéletes hangsúlyos verselést. Bűnbánati költeménye a nagyheti liturgia része lett. Az Ómagyar Mária-siralomban és Halotti beszédben ugyanazt a középkori képalakító stílust találjuk, mint ebben: „halálut evék” és „a bűnök ízlelése”. Az örmény liturgia végleges rendje is nevéhez fűződik. Edessza fontos szíriai keresztény város elestét nagyszerű eposzban öröktette meg. *Találós kérdésein* valószínűleg évszázadok örmény iskolás gyermekei nevelkedtek.

Megszületik, nagyra nő,
De még aznap elenyész,
Aztán újra föltámad,
S öltözéke megigéz.

(Nap)

Éltet, anélkül, hogy élne,
Eljön hozzánk vendégségbe,
Fényt ad nekünk s boldogságot,
Ha elmegy, a mának vége.

(Nap)

Bóbiskolni hűvös szoba mélyén
Párnán, nappal úgy szeret!
De vadászik, sólyomnál is jobban,
Ha meglát egy egeret.

(Macska)

Földbe kerül, meg is hal,
Aztán új életre kel,
Nő is, szaporodik is,
Ha az égre nézhet fel.

(Mag)

Nem hasonlít madárra,
Szárnya nincs, tojása van,
Négy lábú, de nem kutya,

Füvet eszik, nem tehén,
Tokban él, de házatlan.

(Teknős)

Tágas, fehér ház, benne
Sok kis madár, fekete,
Olyan nyelven beszélnek,
Mint az ember: én meg te.

(Könyv)

Széles mezőn háza nincs,
Szorgalomban nincs párja,
Száll virágról virágra,
Fészke nincs, csak kaptárja.

(Méh)

Bölcs mester, a virágok
S bokrok közt az otthona,
Nyelve édes, jóságos,
Nyugtot nem ismer soha.

(Méh)

Nincs királyuk, seregük
Nem igényel kaszányát,
Rátörnek a vetésre,
Sarló nélkül kaszálják.

(Sáskák)

Éjszaka ad fényt, nem él
Csupáncsak egy hónapig,
Felére fogy, de kerek
Arccal újjászületik.
(Hold)

Óriási sütőben
Kerek kalácsnak sütik,
Letépdésnek belőle,
S megint kigömbölyödik.
(Hold)

Nézd életünk forrását:
Meghal, földbe temetik,
Sokat szenved, csáfrája
Mégis fölemelkedik.
Életét kard oltja ki,
Órlik, zúzzák, kövekkel,
Végül láng is égeti,
S bennünk támad újra fel.
(Búzamag)

Fordította: Dr. Szám László
(Folytatása következik)

Kapcsolattartás, Ohánovics család

Kedves Julika néni,
köszönöm szépen az értesítést és a befektetett munkát. Az év legnagyobb sikerélménye az volt, hogy húsvét körül sikerült rendbe hozzam apám hegedűjét (nem tudtam hogy a húrok meg a vonó(k) tönkre voltak menve) és rávegyem hogy játszon egy kicsit rajta. Ehhez persze sok apró lépésre volt szükség (például Temesvárott nincs már egy hegedűmester sem).

A kapcsolattartás, a kutatás még tart. a remélhető sikerekről - ha a Jóisten is úgy akarja majd beszámolunk.

...

...Végre megkaptam egy szeptemberben megrendelt könyvet Lemberg: Das kulturelle Zentrum der Westukraine (Trescher Verlag).

Ez azért érdekes mert a Lembergi temetőben van *Lucas Ohanovich* sírja aki ügyvéd volt és mint nem lengyel (örmény) sikerült bekerülnie a Sejm-be. A legérdekesebb az, hogy a fia egy görög-katolikus templomban lett megkeresztelve. A lengyelek ezt

az ágat már nem tüntették fel. Számomra a tanulság az, hogy nincs kizárva, hogy például Rónaszéken nem a római-katolikus hanem a görög-katolikus anyakönyvi bejegyzések lehetnek célra vezetőek.

Hogy még bonyolultabb legyen a dolog 1700-1770 között egy számomra felismerhetetlen nyelven írták az anyakönyvi bejegyzéseket (görög és bolgár kollegám konzultálása után valószínűleg ruthén, ami hasonlít a mai ukrán ABC-re de nem egészen az).

Üdvözlettel, Zoltán

Levelezőpartner: Bálintné Kovács Júlia

Programajánló

Felhívás!

A Fővárosi Örmény Önkormányzat kirándulást szervez

Wiener Neustadt-ba (Bécsújhely)

2018. szeptember 13-án, csütörtökön.

A kirándulás célja elsődlegesen a Mária Terézia Katonai Akadémia, mely helyen kezdte katonai tanulmányait **Czetz János tábornok**. Utána szabadprogram, melyhez adunk írásos információt és térképet is.

Indulás 6,45 órakor a Keleti pályaudvarból.

Az előre tudható költség, mely forintban **fizetendő 6800 Ft** a vonatköltség oda-vissza, (nyugdíjasoknak is,) mely összeget a Fővárosi Örmény Önkormányzat irodájában (V., Akadémia u. 1. I. /178-179.) kell befizetni szeptember 10-én 10-16 óráig. A jegy nem csoportos, de a helyjegy biztosításához szükséges előre megvásárolni.

Érdeklődés esetén további információ: onkormanyzat@fovarosiormeny.hu vagy szervezes@fovarosiormeny.hu

Esztergály Zsófia Zita elnök

Meghívó

A Fővárosi Örmény Önkormányzat szeretettel meghívja

Önt és a kedves érdeklődőket a

2018. szeptember 15-én (szombaton)

tartandó **III. Kárpát-medencei Székely és Magyarörmény Fesztiválra**.

A rendezvény időpontja: 15.30-20,30 óráig

Helyszín: 1054 Budapest, Akadémia u 1. Színházterem.

Ízelítő a műsorból:

16-17 óra között a gyermekek részére gyerekfoglalkozás az Örmény Közösségi Térben (I. emelet 180.)

15.30-16.00 Czetz János díj ünnepélyes átadása a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztviselői Kar legeredményesebb hallgatójának.

16-17 óra között könyvbemutató.

A Fővárosi Örmény Önkormányzat és a Romanika Kiadó *Pálffy Gyula: Szenkovits Marci mókái reprintjének* bemutatására. A könyvet méltatja, *Esztergály Zsófia Zita* a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke, *Kali Kinga* antropológus, és *Horváth Zoltán* a Romanika Kiadó vezetője.

A könyv a helyszínen megvásárolható.

17-17,30 óráig a Group Duduk együttes bemutatója.

18-19 óráig az Össz nemzetiségi Társulat előadása.

19-19,30 óráig örmény és magyarörmény ételek kóstolása.

19,30-20,30 óráig a Kirkósa család kamaraegyüttesének komolyzenei koncertje

A műsorváltozás jogát fenntartjuk.

A belépés ingyenes, azonban előzetes regisztrációhoz kötött. A fesztivál teljes programját regisztrációt követően küldjük meg vendégeinknek.

Regisztrálni a szervezes@fovarosiormeny.hu címen vagy a www.fovarosiormeny.hu oldalunkon található vezetékes telefonszámon: 06/1-3321-791 tehetik meg.

Esztergály Zsófia Zita elnök

Meghívó

A Fővárosi Örmény Önkormányzat szeretettel meghívja Önt a

2018. szeptember 15-én (szombat)

tartandó örmény főzőtanfolyamára.

Helyszín: 1054 Budapest, Akadémia u. 1. Örmény Közösségi Tér (I. emelet 180.)

9-16 óráig

„Főzzünk örményül” közös főzőtanfolyam a résztvevőkkel, ahol örmény és magyarörmény ételek elkészítése kerül a palettára, meglepetés vendéggel, büfével.

Esztergály Zsófia Zita elnök

Meghívó

Fővárosi Örmény Klub

2018. szeptember 20-án, csütörtök 17 óra

Helyszín: Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség, Budapest, XI. Orlay utca 6.

Műsor: *Szappanos Tamás*: Naplókönyv című műve.

Az I. kötet: 1942-1956-ig Így éltünk mi alcímmel,
a II. kötet 1957-1989-ig Kinyílik a világ alcímmel mutatja be egy jómódú fővárosi polgárcsaládban élő fiú életét és férfikorát.

Előadó: Szappanos Tamás

A könyvek a helyszínen megvásárolhatók.

Rendező: Fővárosi Örmény Önkormányzat

Meghívó

Fogolykiváltó Boldogasszony búcsú és Tarka nap az örmény katolikusoknál

Az Örmény Katolikus Lelkészség szeretettel vár mindenkit a templomunk védőszentje, *Fogolykiváltó Boldogasszony* tiszteletére rendezett ünnepélyes búcsús szentmiséjére **2018. szeptember 23-án** de. 11 órakor (Budapest, XI. Orlay u. 6.).

Ákos atya

Ezen a napon – immár 3. éve – ismét megrendezésre kerül a *Tarka nap az örmény katolikusoknál* c. egész-napos családi találkozó, amely a magyarörmény családokat kívánja megszólítani, kérve, hogy hozzák magukkal gyermekeiket, unokáikat is a boldog együttlétre, amelyen igyekszünk minden generáció számára programot, élményt biztosítani.

Program:

9 órától gyermek kézműves foglalkozás (Borosnyay Klára vezetésével)
 11 óra: ünnepi szentmise
 12,30 órától 17 óráig kerti parti (esős időben a közösségi teremben) flekkenezéssel,
 zenével, majd
 Megemlékezések
 Előadások
 Gyermek és felnőtt produkciók
 Közösségünk céljai és feladatai – beszélgetés ügyeinkről, szabadon.

Rendezi: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
 és a II. ker. Örmény Önkormányzat
 Támogató: FÖÖ, ZÖÖ, Budavári Örmény Önkormányzat
dr. Issekutz Sarolta elnök

Meghívó

A XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat szeretettel hív mindenkit
 2018. szeptember 26-án 15 órakor a Jókai Klubban (1121 Budapest, Hollós út 5.)
 rendezett (A helyszín megközelíthető: 21, és 212 autóbusszal, vagy fogaskerekűvel.)

Délvidéki örmény nemesek
 című vetített képes előadásra.

Előadó *dr. Issekutz Sarolta*

Az erről szóló könyve a helyszínen megvásárolható.

Meghívó

Az 1848/49-es szabadságharc hőseire, köztük a magyarörmény hősökre,
 az **Aradi vértanúkra emlékezünk**

2018. október 3-án, kedden 17,30 órakor

a Budapest V. Akadémia u. 1. I. emeleti színházteremben
 (Magyar Tudományos Akadémiával szemben).

Szeretettel hívunk és várunk minden kedves Vendéget. Emlékezzünk együtt!
 Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
 Fővárosi Örmény Önkormányzat

Program

Az estet megnyitja *dr. Issekutz Sarolta* és *Esztergály Zsófia Zita* elnökök
 Emlékbeszédet tart *Dr. Hermann Róbert* hadtörténész
 Verses-zenés műsor – előadják *Tallián Mariann* és *Lázár Balázs* színművészek

Koszorúzás az Aradi Vértanúk kopjafájánál (helyszínen)
 A rendezvényt támogatja: Bp. Főv. II. kerületi-, Zuglói Örmény Önkormányzat

A XII. Kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat
utazást szervez Aradra, a koszorúzási ünnepségre.

A rendezvény után városnézés lesz (igény szerint csoportosan vagy egyénileg).

Időpont: 2018. október 6. szombat

Indulás 7 órakor a Blaha Lujza térről (Corvin elől)

Várható költség: 35 fő esetén 6000 forint, 30 fő esetén 7000 forint

Jelentkezés: ormeny12@freemail.hu, 30/222-74-37

Meghívó

Fővárosi Örmény Klub

Időpont: 2018. október 18. csütörtök

Rendezi: Budavári Örmény Nemzetiségi Önkormányzat
A műsor rendezés alatt.

Kiállítás

A Bp. II. ker. Örmény Önkormányzat szeretettel hív minden érdeklődőt a
2018. november 6., kedd 17,30 órakor megnyíló kiállítására:

A magyarörmény kultúra „1001” szála és formája

A kiállítást megnyitja *Dr. Benedek Katalin* művészettörténész
Tradicionális örmény népzenet játszik a Group Duduk

Helyszín: Marczibányi Téri Művelődési Központ Galériája
(Bp. II. ker. Marczibányi tér 5.)

*Világosító Szent Gergely búcsús mise után a zeneagapé előadói és a közönség (2018. június 24.)
Budapest XI. ker. Orlay utca 6. Örmény Katolikus Lelkészségen*

*Krajcsír Piroska***A magyarországi örmény kolónia és a néprajzkutatás a XIX-XX. század fordulóján – 3. rész**

A másik célkitűzés, a millenniumi kiállítás szervezése szintén nem vezetett eredményre.

Az Armenia meghirdette az anyaggyűjtést, mely néprajzi, hitéleti, művészeti és történeti tárgyakra vonatkozott. A kiállításon nagy számban kívántak szerepeltetni kódexeket, címer- és okleveleket, nyomdai kiadványokat. Fényképeken szándékoztak bemutatni az örmény arctípusokat, Ani romjait, *Ajvazovszkij* képeit, a *Rubens*-oltárképet stb., és meghirdették örmény tárgyak gyűjtését is. Mindezeket a kiállítás lebontása után egy tudományos néprajzi múzeumban kívánták elhelyezni.⁴² A szerkesztők azonban hiába próbálták felébreszteni a nemzeti hiúságot azzal, hogy a hírek szerint a budapesti ezeréves kiállításon 25 lakóház emelkedik majd, s köztük helyet kap a székely, palóc, tót, szerb, vend, bolgár stb. ház - csak örményekről nem hallani - a felhívásnak így sem lett eredménye. Nemcsak az 1896-os millenniumi kiállításról késtek le az örmények, nem szerepeltek az 1900-as, ezredfordulós rendezvényen sem.

A néprajzi kiállítás fiasokja azért is érintette fájdalmasan a hazai örmény értelmiséget, mert az 1887 óta folyamatosan megjelenő Armenia hasábjain egyre több komoly néprajzi cikk és tanulmány kapott helyet, így megindult a kolónia szellemi kincseinek feltérképezése, írásbeli rögzítése. A kultúrtörténeti és néprajzi anyagokat a századfordulón figyelemre méltó monográfiákba rendezték. *Pátrubány Lukács* örmény tanulmánykötete 1884-ben jelent

meg. *Szongott Kristóf* lefordította, előszóval és jegyzetekkel látta el, majd 1892-ben megjelentette *Movszesz Khorenaci* (V. századi örmény történetíró) munkáját, a Nagy Örményország történetét. Nem mellékesen jegyezzük meg, hogy Khorenaci művét az örmény diaszpórában a XX. századig történelemkönyvként használták. *Ávedik Lukács* megírta a Szabad királyi Erzsébetváros monográfiája című nagy tanulmánykötetét, melyet Szamosújváron adtak ki 1896-ban. 1898-ban megjelent Szongott Kristóf családtörténeti munkája, melyről az Ethnographia folyóirat közölt recenziót (A magyarhoni örmény családok genealógiája, tekintettel ezek egymás közti rokonságára, s a vezeték- és keresztnévek etymologiai értelmére. Eredeti, kiadatlan kútforrások felhasználásával.) Ugyanő 1901-ben forrásértékű szemelvényekben gazdag háromkötetes várostörténetet jelentetett meg Szamosújvár szab. kir. város monográfiája 1700-1900 címmel. A monográfia részeként, de önálló kötetben adta ki 1903-ban A magyarországi örmények ethnographiája című kötetét, melynek megjelentetése életének évfordulóihoz kötődött (tanári pályája 40 éves jubileumát ünnepelte, és ekkor töltötte be 60. életévét). *Bányai Elemér* (*Zuboly*) az örmény anekdotakincset gyűjtötte össze Örmény anekdoták és egyéb apróságok című munkájában (1902).

Az Ethnographia számaiban 1893-tól 1903-ig meglehetősen gyér a megjelenő örmény anyag. A szemlék ugyan felsorolják az Armenia néprajzi tárgyú cikkeit, E.

L. (*Esztegár László*) ismerteti Szongott Genealógiáját⁴³, közölnek két Pátrubány Lukács-cikket,⁴⁴ és *Gopcsa László* közlésében egy erdélyi halotti búcsúztatót⁴⁵, de az Ethnographia tükrében úgy látszik, mintha megtorpant volna az örmények kezdeti lelkesedése. Pedig mindössze arról van szó, hogy a szervező és a kiállítás-, illetve az örmény múzeum létrehozására irányuló tevékenység szintere áttevődött Erdélybe, és az időközben megalakult Erdélyrészi Kárpát-Egyesület (EKE) tevékenységéhez kapcsolódott, melynek alapító tagjai többek között *Herrmann Antal* és *Merza Gyula*⁴⁶ voltak. A szervezet egyik legfontosabb célja az erdélyi néprajzi múzeum létrehozása volt, melynek feladata tükrözni az említett országrész népeinek sajátos életét, annak minden megnyilvánulásával.⁴⁷

A néprajzi múzeum tervezett helye *Mátyás király* szülőháza volt. Ebben az épületben az erdélyi örmények számára fenntartott szobában kaptak volna helyet az örmény egyházi művészet keretén belül készített ruhák, faragványok, szakrális tárgyak, *Verzár* és *Gábrus Zachar* hagyatéka, örmény templomok fényképei. Mindezeket túl helyet kaptak volna Örményországból származó régiségek, érmék, használati tárgyak, címerek, zászlók, családfák, rajzok, festmények, de a mindennapi élet köréből vett viseletek, háziipari készítmények, szönyegek, hímzések, fényképgyűjtemények, kéziratok, kiadványok is.⁴⁸

A lehetőség elsősorban az egyházi személyeket mozgósította, ám az sem volt igazán eredményes. Ezért a gyűjtésért felelős *Merza Gyula* olyan engedményt tett, hogy amennyiben birtokosaik még időlegesen sem kívánnak megválni örmény tárgyaiktól, azok fényképeit is beküldhetik a

múzeumnak.⁴⁹ Ám hiába agitáltak lelkesen, válllvetve a szervezők és az Armenia, 1902. október 12-én, a Mátyás-szobor leleplezésével egybekötött ünnepségen úgy nyílt meg az Erdélyi Kárpát Múzeum, hogy abban nem volt örmény kiállítóterem.⁵⁰

1902 januárjában az Armenia a veszteségeket leltározza: két kiváló örmény személyiség, *Molnár Antal* és *Ghevond Alisán* haláláról ad hírt. *Merza Gyula* a *Verzár-szobor* tervéről, továbbá az örmény püspökség visszaállításának kérdéséről cikkezett. A tervezett kiállításról, a sikertelenség okairól nem esett több szó az évfolyam számaiban.

1903-ban az erdélyi örmény közvéleményt s az Armenia lapjait az újabb kiadványok megjelenése (*Bányai Elemér* és *Szongott Kristóf* munkái), valamint *Szongott 40* éves tanári jubileumának megünneplése töltötte meg.⁵¹

Érdekes és elgondolkodtató tény, hogy az erdélyi örmény múzeum megalakulásához egy nemörmény, ám az örmény kultúra iránt elkötelezett szakember, *Herrmann Antal* ismételt fellépésére volt szükség. A kolozsvári egyetem néprajzi magántanára az Ethnographiában számvetést készített az addig elért néprajzi eredményekről és a hiányosságokról, s a hazai néprajz kutatás eddigi sikertelenségei okait elsősorban a szervezatlenségben, és a szakképzettség hiányában látta.⁵² Valószínűleg ez volt az oka az örmény néprajzi kiállítások kudarainak is.

1905. február 19-én a városháza dísztermében tartották az Örmény Múzeum alakuló közgyűlését, ami jelzi, hogy a város vezetőit sikerült megbarátkoztatni a múzeum létrehozásának gondolatával, s ők is felmérték a kezdeményezés társadalmi súlyát. A város előkelőségeivel

együtt kétszáz résztvevő jelezte részvételi szándékát a múzeum létrehozását célul tűző egyesületben. A csatlakozók névsora tükrözte, hogy a szamosújvári örmény múzeum ügye messze túlmutatott az erdélyi örmény kolónia határain. Csak néhányat kiragadva közülük: a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelő-sége, a Magyar Néprajzi Társaság, *dr. Hatzouni Vartan* theol. tanár (Isztambul), *Theodorovics József*, érsek (Lemberg), *dr. Jadigian Fülöp* igazgató (Velence), *Szvacsina Géza* polgármester (Kolozsvar), *dr. Réthy László*, a Magyar Nemzeti Múzeum őre, *Kapdebó Gergely* főispán (Temesvár).

Az alakuló ülésen megválasztották a tisztségviselőket (200 korona adománynyal József főherceg is az alapító tagok közé lépett). Az egyesület elnöke *Dániel László*, alelnökei: *Gopcsa László*, *Issekutz Győző*, *Merza Gyula* és *Tüzes Karácson* voltak; tiszteletbeli elnökei ismert közéleti személyiségek, tudósok, armenisták, akiknek társadalmi súlya, a gazdasági-politikai vagy éppen tudományos életben betöltött szerepe eleve biztosíték volt arra nézve, hogy a munka lényegi részét siker koronázza. A múzeum tiszteletbeli igazgatójává Herrmann Antalt, igazgatójává Szongott Kristófot, múzeumőrökké *Bányai Elemért*, *Jósa Jánost*, *Ornstein Józsefet*, *Orosz Endrét* és *Temesváry Jánost* választották meg. A tényleges tevékenységet a múzeumi vezető bizottság végezte,⁵³ az örmény tárgyakat Szongott Kristóf kezelte. A múzeum számára a régi reálgimnázium felső emeletét jelölték ki. A későbbiekben az előcsarnokban alakították ki a lapidáriumot (kőtárat), és itt kerültek falra a nagyobb méretű festmények, képek is. Ezután kezdődött el a múzeum számára a tárgyi, illetve alapítványi

(pénzbeni) adakozás, mely a rákövetkező években is folytatódott.

Az erdélyi armenisztika és az Örmény Múzeum ügyét sajnálatosan befolyásolta Szongott Kristóf 1907. január 24-én bekövetkezett váratlan halála. Az Armenia szerkesztését Herrmann Antal vállalta, *Papp Gusztáv* segítségével. Az 1907-es évben azonban mindössze néhány összevont füzetet adtak ki. Amikor Herrmann Antal 1911-ben Vácott nyomdát vásárolt, 1913-ban ismét megpróbálták elindítani az újságot.⁵⁴ Törekvésüket nem koronázta siker. Feltételezhető, hogy az Armenia felélesztéséhez nemcsak Szongott önfeláldozó következetességére, hanem az erdélyi örmény olvasóközönség, és Szamosújvár közelségére is szükség lett volna. Kívülről meglehetősen kockázatos volt a kolónia számára folyóiratot működtetni.

A szamosújvári Örmény Múzeumot 1909. szeptember 19-én fényes ünnepség keretében, valamennyi erdélyi örmény katolikus lelkész részvételével nyitották meg. A múzeumnak 1912-ben 6000 korona készpénzvagyona volt; a kiállítótermekben 474 érme, 253 örmény vonatkozású tárgy, 59 kézirat és több ezer könyv kapott helyet.⁵⁵

Az Ethnographia 1907-es évfolyamának első számai nem adnak hírt Szongott elhunytáról - a szerkesztőknek valószínűleg jelentősebb veszteség volt *dr. Kuun Géza* halála -, s a folyóiratot lapozva úgy tűnik, mintha szellemi látókörükön kívül estek volna az Erdélyben zajló események. Az ezt követő évek Ethnographiáiban sem az örmény múzeum megnyitásáról, sem Herrmann Antal múzeumalapító és folyóirat-kiadó tevékenységéről nem olvashatunk. Az egyetlen örmény vonatkozású anyag a Gopcsa László mesefordításaira vonatkozó kritika 1911-ből.

Az I. világháború kitörése után nemcsak az Armenia szűnt meg véglegesen; a háborús évek alatt a jóval rangosabb néprajzi folyóirat, az Ethnographia is harmadrésznnyire zsugorodott. Eltűntek belőle a testületi ülések jegyzőkönyvei, az előfizetők és a Néprajzi Társaság tagjainak névsora is.

A trianoni békediktátum után az erdélyi örmény kolónia kívül került Magyarország új határain, tehát ilyen szempontból is kijelenthetjük, hogy 1914-gyel egy korszak zárult le az erdélyi örmény néprajzkutatás történetében.

Összegzőként megfogalmazhatjuk, hogy az erdélyi örmény kolónia városai-ban, különös tekintettel Szamosújvárra, az 1880-as években elkezdődött egy nagyon erőteljes szellemi megújulási mozgalom. Ez a törekvés, melynek zászlóvivője a magyarországi örmény értelmiség volt, azt célozta, hogy a nyelvében és szokásaiban nagyrészt asszimilálódott erdélyi örmény közösség megtalálja, visszanyerje, illetve ne veszítse el teljesen nemzeti arculatát és szellemi értékeit. Az egykori kereskedők és mesteremberek értelmiségi leszármazottai a beolvadás folyamatát nem tudták ugyan megállítani, de a nemzeti identitás megőrzésének fontosságára képesek voltak felhívni kortársaik - honfitársaik - figyelmét.

Az a néprajzi gyűjtőmunka, amelyet Szongott Kristóf, Pátrubány Lukács, Molnár Antal, Merza Gyula, Ávedik Lukács, Bányai Elemér, s nem utolsósorban a nem örmény származású Herrmann Antal és az Armenia más munkatársai végeztek, korszakos jelentőségű volt. A teljes pusztulástól mentették meg az erdélyi örménység néprajzának, történelmének, kultúrtörténetének szellemi és anyagi emlékeit.

Ebben a munkában számottevő szerepet játszott az 1889-ben megalakult

Magyar Néprajzi Társaság. A magyar tudományosság vérkeringésébe azonnal bekapcsolták a Magyarország területén élő nemzetiségek legkiválóbb képviselőit, így kerülhettek tagjai közé az erdélyi örmények is. A Magyar Néprajzi Társaság, valamint fóruma, az Ethnographia működése áthatotta, segítette, sőt katalizálta azt a tevékenységet, amelynek során az erdélyi örmény értelmiség 1887-1907 között számos monográfiát, tanulmánykötetet, folyóiratot jelentetett meg, és létrehozott egy néprajzi múzeumot is. A századforduló két évtizede alatt megjelent hazai örmény kiadványok, folyóiratok, gyűjteményes monográfiák elsősorban forrásértékük miatt jelentősek, s napjaink armenisztikai kutatásaiban is érdeklődésre tarthatnak számot.

(Vége)

Lábjegyzet

- ⁴² Philarmen: Örmény ház a kiállításon. Armenia, 1894. 175.p
- ⁴³ Ethnographia, 1899. 240.p
- ⁴⁴ Ethnographia, 1900. 230.p, 372.p
- ⁴⁵ Ethnographia, 1901. 420.p
- ⁴⁶ Merza Gyula (1861-1943) kolozsvári születésű néprajzkutató, armenista, turisztikai szakíró. Az EKE jegyzője, főpénztárosa, Táj- és Néprajzi Múzeumának igazgatója, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület egyik alapító tagja.. Az Erdély c. honismereti folyóirat szerkesztője (1903-08), a bukaresti Ararat örmény szaklap munkatársa (1924-25). Főbb örmény vonatkozású munkái: A hazai örmények ethnográfiai hanyatlásának okairól és azok orvoslásáról (1895), Az örmény kereszt (1902) Az örmény népköltőkről (1907). Összeállította az erdélyi örménység bibliográfiáját (kéziratban), az erdélyi örmények

nép- és korrajzát (Erdélyi Magyar Évkönyv, 1932.)

- ⁴⁷ Erdély Népei. 1898. I. évf. 4-7. 1.p
⁴⁸ Merza Gyula: Az E.K.E. kiállítása és az örménység. Armenia, 1900. 263.p
⁴⁹ Kolozsvári kiállítás örmény szobája. Armenia, 1901. 28-29.p
⁵⁰ Ethnographia, 1902. 383.p
⁵¹ (Egyik munkatárs): Szongott Kristóf 40 éves tanár. Armenia, 1903. 355-367.p
⁵² Herrmann Antal: A hazai néprajzi

munka szervezéséről. Ethnographia, 1904. 228-229.p

- ⁵³ Az örmény múzeum megalakulása (Néprajzi hírek rovatban, szignótlan.) Ethnographia, 1905.127.p
⁵⁴ Herrmann Antal: az Armenia felélesztése. Szamosvölgye, 1909. 23.
⁵⁵ Hovhannesián Eghia: Armenia népe. Gödöllő, 1934.278.p

(Megjelent: Barátság 2015. nov. 15.)

Csillagtúrák Erdély szívében

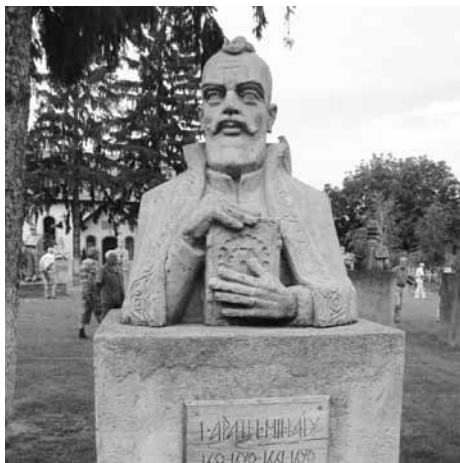
Kastélyok, falképes templomok, kulturális események és kulináris élmények

az alábbi útvonalon: Budapest – Ártánd – Nagyvárad – Mezőtelegd – Csucs – Gernyeszeg – Szászrégen – Istenszéke – Szalárd-Marosvécs – Gernyeszeg – Jobbágytelke – Mikháza – Vármező – Szováta – Gernyeszeg – Almakerék – Keresd – Marosvásárhely – Gernyeszeg – Marossárpatak – Hegyközszentimre – Ártánd – Budapest, 2018. július 15-20. között.

Az élménybeszámolót a következő lapszámban közöljük!

Jobbágytelke, Faluház, néptáncbemutató

Apafi Mihály mellszobra a marossárpataki szoborparkban

Szabó Lőrinc

Hazám, keresztény Európa

Útálom és arcába vágom:
– Száz év, de tán kétezer óta
őrült, mocskos, aljas világ ez,
ez a farizeus Európa!

Kenyér s jog helyett a szegényt
csitítja karddal, üres éggel
és cinkos lelkiismeretét
avatag és modern mesékkel;

száz év, de már kétezer óta
hány szent vágy halt meg gaz szívében!
Hazám, keresztény Európa,
mi lesz, ha bukására döbben,

mi lesz, ha újra földre száll
a Megcsúfolt és Megfeszített,
s mert jósága, hite, imája
egyszer már mindent elveszített:

mi lesz, ha megjő pokoli
lángszórókkal, gépfegyverekkel,
vassisakos, pestishozó,
bosszúálló angyalsereggel?

Mi lesz, ha megjő Krisztus és
új országot teremt a földön,
ha elhullanak a banditák
s nem lesz több harc, se kard, se börtön,

ha égi szerelmét a földi
szükséghez szabja ama Bárány
s újra megvált – óh, nem a jók,
de a gonoszok vére árán:

hazám, boldogtalan Európa,
ha túléled a harcok végét,
elbírod-e még te az Istent,
a Szeretetet és a Békét?

1923

Gernyeszeg, Tekei-kastély

Kerek évforduló

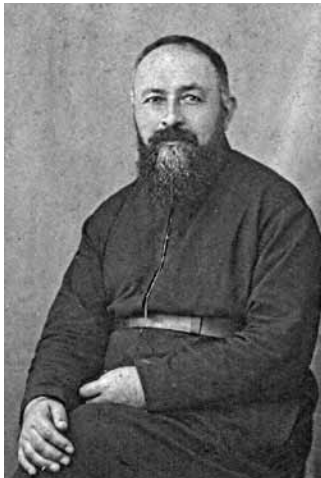
130 évvel ezelőtt született Pungutz Antal dr.

Az örmény származású P. *Pungutz Antal dr.*, aki a római katolikus mechtarista rend- ház tagja volt Bécsben, Szék községben született 1888- augusztus 31-én. Apja *Pungutz Antal* kereskedő, anyja *Murádin*

Mária. A középiskolát, a papi szemináriumot, a teológiát és egyetemi tanulmányait Bécsben végezte. 1911-ben szentelték pappá és 1914-ig mint tanár működött a bécsi szemináriumban. Az első világháború idején. (1914-1918) Isztambulban az örmény gimnázium tanára és tábori lelkész a közös hadseregben. 1918-1922 között gimnáziumi igazgató helyettes a szamosújvári örmény polgári iskolában, majd Bulgáriában megszervezi az örmény egyházközséget. 1924-től 1930-ig Isztambulban kolostori számtartó a rendházban, 1930. október 1 és 29 között Szamosújvárt tartózkodott az árvaintézetben mint bécsi mechtarista lelkész. Ekkor mondotta, hogy Szófiában és Konstantinápolyban a temetőben szétszórtan eltemetett 40 magyar hősi halott tetemét nagy áldozatkészséggel összegyűjtötte, és méltóképpen emléket állított nekik. Síremlékük felé ezt írta: „ÁLDOTT LEGYEN AZ ITT NYUGVÓ HALOTTAK EMLÉKE!” Mi csak ezt fűzhetjük hozzá: „Áldott legyen az is, aki messze idegenben elesett magyar hősökkel e nemes tettet véghezvitte.”

Ebben az időben restaurálta *Herczeg Ferenc* marosvásárhelyi freskófestő a

főtéri örmény templomot. Pungutz itt maradt a főlshentelésig. Részt vett az örmény szentmisén. Engem 1922-ben még tanított, és felismert és üdvözölt az ünnepi körmenetben.

1931-től a bécsi egyetemen keleti nyelveket tanult. 1934-től Budapesten az örmény szertartású római katolikus egyház elnöke. Egyetemi lektor és az örmény történelem és irodalom közismert szakembere. Nevéhez fűződik az első örmény-német szótár összeállítása. Szentbeszédei, irodalmi és történelmi előadásai nagy népszerűségnek örvendtek. Bécsben, de Bulgáriában és Isztambulban is a magyar szociális karitatív és kulturális, valamint hitbuzgalmi életnek előmozdításán fáradozott. Számos örmény, német, francia és magyar újság munkatársa. A törökországi örmény katolikus gimnázium újjáépítése is nevéhez fűződik.

Az erdélyi és magyarországi örmény katolikusok lelki atyja volt, egész, életét és munkásságát az örmény szertartású római katolikus egyház fejlesztésére szentelte. Beszélt németül, franciául, törökül, arabul, latinul, és beszélte a régi és a modern örmény nyelvet is, de mind e mellett magyar anyanyelvét szerette a legjobban.

1946. augusztus 13-án halt meg Budapesten és a Farkasréti Temetőben helyezték Örök nyugalomra.

Gabányi János

dr. Hovhannesian Eghia

Az örmény nép jellemzése

Az európai írók jó része a „levantinereket” bemutatva tévesen azonosítja velük az örményeket. Ezeket az egykori Levante területén élő kalmárokat már akkor is a nyugati piaci morál irányította.

„Etnikailag lehetnek törökök, görögök, örmények, zsidók, vagy akár letelepedett olaszok és franciák. És ebből még közmondást is csinálnak!

Velük ellentétben Konstantinápoly külvárosában százával találjuk a parasztviseletben járó örmény földműveseket. Igen nagy részük iparos még a diaszpórákban is. Cipészek, szabók, asztalosok, lakatosok, borbélyok százával és ezrével voltak, csak az üzleti feliratokat kellett volna megfigyelni. Vándorbottal a kezében útnak indult száz meg száz örmény iparos és a szandzsákok cipőit, kalapjait, csorgó csatornáit stb. hozta rendbe. ... A Kaliforniába kivándorolt örmények is Fresno vidékén mintás gyümölcs-termelőké lettek. A mészárlások elől Bulgáriába vándorolt örmények közül sokakat láttam Várnában kikötői munkásnak, Sumlában és Ruszcsukban pedig százával fakivágással keresték kenyerüket. Egy német szerző a törökökről írt munkájában írja, hogy az örmény paraszt ügyes és takarékos. Ez annál is értékesebb jelenség, mert sokszor hiába művelte földjeit, termését elvitte a kurd, mégis ragaszkodott a földműveléshez. Arménia népe a perzsákkal folytatott véres csatái és a görög háborúk idejében sem hagyta megműveletlenül földjeit, így volt ez a legújabb mészárlások idejében is.

A Brussa vidéki selyemhernyó tenyésztés és selyemipar örmény kezekben

fejlődött naggyá. Az anatóliai szőnyegek mintázói és mesterei leginkább örmények voltak. A törökországi ötvös ipar az örmény aranyművesek kezében volt és az európai részen ma is az ő kezükben van. Szmirna vidékén a fügetermelés, szárítás és kivitel ugyancsak.

Aki valaha a kaukázusi, tebrizsi, erzerumi vagy Araxes-vidéki örmények között járt, aki végigment egy örmények lakta kisázsiai falun, vagy várososon és örmények között csak néhány napot is töltött, annak soha eszébe nem jutna, hogy az említett kereskedővel egy platformra állítsa az örményt. Előbbi a világháború alatti menekülései során új lakóhelyén hamarosan hadiszállítóvá és bankárként lépett elő, míg a Balkán egyes városaiiban a mészárlások elől oda menekült örmények még évtizedekig hazai földműves népviseletben, bánatos népdalaik éneklése mellett fát vágtak, terhet hordtak, vásárnaponként pedig nemzeti hazafias dalaitól voltak hangosak azok a kis kocsmák, ahová jártak.

Kedély, temperamentum, érzékiség megnyilvánulásai, nemzeti érzés és harci kedv, az életveszéllyel való szembenézés tekintetében meglehetősen messze álltak az előbbiektől.

Noha évszázadok óta idegen uralom alatt álltak, ahol a katonai szolgálatban részük nem lehetett, kezükbe fegyver csak titkos úton juthatott, Szaszun, Dalvorig, Ván, Zejthun – az örmény területek különböző pontjai - örökre fogják hirdetni ennek a fajnak a bátorságát, halált megvető harci készségét. *Gugunian Szárkisz, Antránig, Jephrem, Sebu* és más

legendás, hírneves hősök ennek újabb bizonyítékául szolgáltak.

Az örmény idegenek között zárkózott, nem barátkozik hamar össze, sohasem lép fel bizalmasan. Nincs benne túlzott alkalmazkodási készség és nehezen szívja fel az újabb milieu kultúráját.

Vizont fogékony a tanulásra, idegen nyelveket könnyen sajátít el, kultúrkapacitása magas. Nagy akaraterő és bámulatos szívósság jellemzik. Ezért tudott mint nemzet megmaradni évezredek múltán, amikor mellette Assyri és Babilon birodalmi túntek el és folytonos üldözések és támadások súlya alatt nyögött. Nem csüggedő természetű a legnagyobb veszélyben sem, és nem hagyja el magát. Szorgalmas és munkaszerető, habár munkáját nem kíséri mindig germán alaposág. Takarékos és vagyongyűjtő, gyakran egészen a zsugoriságig. Egyes vidékeken ez maguk között az örmények között is közmondásossá vált.

A szülők feltétlen tisztelete a családi kapcsolat alapja, akik minden törekvése gyermekeik jobb jövőjére irányul. Családon kívül viszont hiányzik belőle a kelendő tekintélytisztelet, ezért nehezen irányítható, szervezhető. Széthúzás, erős kritikus szellem, ellenzékieskedés, pártoskodás nehezíti életét, amit a nyugati demokráciák francia földről átlátnál elvei még jobban helytelen irányba fejlesztettek.

Vallásos nép, melynél a nemzet és vallás úgyszólván együtt jár. Istenfélelem és vallásos hit kísérik végig a diaszpórában is, megjelenésével együtt jár az örmény templom felépítése. A tudás nem termel náluk hitetleneket és pór vagy úri nép egyaránt vallásos marad. Az örmény templomokban a férfiak és a nők száma közötti aránytalanság nincs meg. Hitét nem hagyja el anyagi előnyökért. Igen kevés azok

száma, akiket a mézszárlások idején erőszakkal sikerült iszlám hitre áttéríteni. Százezrek választották inkább a pusztulást, mint hitük elhagyását. Történt, hogy 3 hónapos török rémuralom alatt egyik falut erőszakkal áttérítették. A rémuralom után másnap éjjel az ifjúság magával vitte a temetőbe az örmény papot, az egyetlen közben iszlám módra eltemetett halottat kiásták és újra eltemették örmény szertartás szerint.

Mulatós kedvű és az itallal szívesen barátkozik össze. A lakodalmi mulatságok napokig tartanak. Bizonyos mértékben hazardírozó is. Kedélyét zenéje és népdalai tükrözik vissza leginkább. Érzéki világában nem kicsapongó, nagy súlyt fektet asszonyai és leányai erkölcsseire. A hitestársi hűtlenség a legnagyobb ritkaságok közé tartozik, ha mégis megtörtént, miatta egész falvak keltek egymás elleni harcra, sőt a bosszúállást az utódok kötelességévé tették.

Ősi hazájában kardforgató és harcias. A zejthuniai a török portával szemben 1875-ig megőrizték függetlenségüket. Vitézségük azonban idegen hatalmak beugratására sokszor nem vált előnyükre. Egyes kalmárkodó diaszpórákbeli örményekre ez nem érvényes, ők inkább a kényelmes béke-élet emberei.

Bank és kereskedelmi ügyekhez kétségtelenül nagy érzéke van, ami ügyességgel párosul. Művészetek, költészet, tudományok iránt igen fogékony, általában mint iparos is felülmúlta a szomszédságában élő népeket. A Elő-Ázsiában és a Balkánon mint igen ügyes kereskedők jómódjuk ellenére sem váltottak ki különösebb ellenszenvet mindaddig, amíg egyes utazók írásaikban a török hivatalos körök tettségére törekedve nem illették igaztalan vádakkal őket, amit aztán a török-örmény

viszály okául állítottak be. Ugyanakkor *Rohrbach* német utazó szerint „Egy kiválóan tehetséges nép, mindazon népek között, kiknek közelében Ázsiában éltek, a tulajdonképpeni kultúra hordozói.” 1913-ban egy konstantinápolyi német nyelvű újságban ez áll: „Az örmény nemzet közvetítő szerepet játszott kelet és nyugat között és vitték a kultúrát oly országba, ahonnan a fény hozzánk jött”. Egy sok kötetes francia földrajzi munkában olvasható: „Az örmény intelligenciája fejében van, míg a georgiaié tekintetében rejlik.”

Lord Byron szerint (akinek a velencei örmények *Szent Lázár* szigetén emléktáblája is van): „Az örmény minden erénye a sajátja, míg hibái másoktól származnak.” A világhírű *Franz Werfel* hatalmas történelmi regénye, a *Musza Dag* negyven napja nem más, mint az örmény nép minden irányú mesteri jellemzése.

(*Megjelent dr. Hovhannesian Eghia Arménia népe című könyvéből (Kalántai nyomda, Gödöllő, 1934) 16-22. oldal (részlet, kissé rövidítve)*)

Gróf Teleki Sámuel emléktáblája

Gróf Teleki Kálmán

A Barangolás képei

Gernyeszeg, Teleki-kastély

Sáromszék, Teleki-kripta

Gróf Karátsonyi Guidó felterjesztése Pilisvörösvár Város Díszpolgári címére

Tisztelt Polgármester Úr! Tisztelt Képviselő-testület!

2013-ban Pilisvörösvár, Pilisszentiván és Solymár elkötelezett helytörténeti kutatóival együtt valósítottuk meg a Karátsonyi-uradalom legkiemelkedőbb eseményének emléket állító, a rózsaeszküvők hagyományát bemutató rendezvényt, vándorkiállítását és kiadványt.

E nagy sikerű – mindhárom településen örömmel fogadott – rendezvény megerősítette bennünk azt a vágyunkat, hogy egyszer az a kiváló, a szó szoros értelmében „nemes” személyiség is megkaphassa Pilisvörösvár város díszpolgári címét, aki a rózsaeszküvők hagyományát, az erénydíjat bevezette Vörösváron és a két szomszédos településen. Ő *gróf karátsonyfalvi és beodrai Karátsonyi Guidó*, városunk földesura és kegyura, akinek nevéhez életében számos jótétemény, adomány, nemes cselekedet fűződik. Gróf Karátsonyi Guido erkölcsi kötelességének tekintette: „*Minél nagyobb a vagyon, annál nagyobbak a haza iránti kötelességek*”. Kötelező érvényűnek tekintette mindenkor családja jelmondatát: „*Pietate, honore et perseverantia*” – azaz *elkötelezettséggel, tisztelettel és állhatatossággal*.

Fogarasy Attila tanár – helytörténeti kutató, a Karátsonyi-honlap fejlesztője felvetése volt, hogy mindhárom szomszéd település emelje díszpolgárainak sorába gróf Karátsonyi Guidó földbirtokost, akit nevezhetnénk sok-sok jótékony cselekedete okán a nemzet mecénásának is.

Mindkét szomszédunk készülődik ezt a gondolatot ünnepi keretben megvalósítani.

Jablonykay Mária, a solymári múzeum igazgatója már sikerre vitte ezt a felvetést. Kezdeményezésére a solymári képviselő-testület 2018. június 20-án díszpolgári címet adományozott gróf Karátsonyi Guidónak.

Szeretnénk, ha Pilisvörösváron is hasonló döntés születne.

(Hasonló közös döntésre és elismerésre már volt példa, éppen a gróf úr fiával, gróf Karátsonyi Jenővel kapcsolatban, akit 1933-ban, nem sokkal halála előtt mindhárom település önkormányzata díszpolgárrá választott.)

Születése 200. évét követően a

„RÓZSAESKÜVŐK GRÓF KARÁTSONYI GUIDO
PILISVÖRÖSVÁRI URADALMÁBAN”

megemlékező rendezvény öt éves évfordulója alkalmával

Pilisvörösvár Város Díszpolgára

posztumusz cím elismerésre felterjesztjük

néhai gróf karácsonyfalvi és beodrai KARÁTSONYI GUIDÓ

földbirtokost,

Pilisvörösvár, Pilisszentiván és Solymár nemes szívű, jótékony segítőtjét, akinek sok fiatal pár köszönheti boldog indulását az életbe.

Reméljük, mind gróf Karátszonyi Guidó életútja, mind a haza iránti és Pilisvörösvár javára megvalósított adományai, cselekedetei, mind az évforduló adta lehetőség biztos alapot ad arra, hogy a Tisztelt Képviselő-testület elfogadja ezt a felterjesztést.

Tisztelt Polgármester Úr! Tisztelt Képviselő Testület!

Kérjük a felterjesztés szíves, jóindulatú elfogadását!

Pilisvörösvár, 2018. július 12.

Fogarasy Attila

Zsámboki Szabolcs

Pilisvörösvári Honismereti Klub klubvezetői

Világosító szent Gergely búcsú

2018. június 24.-én a *XI. ker.* Budapest Orly utca 6. szám alatti Örmény Katolikus Templomban. Az ünnepi, örmény szertartású, magyar nyelvű szentmisén közreműködött az *Imperatrix* énekegyüttes. Utána „*Zeneagape*” zongorakoncerttel műsor keretében a Zeneakadémia frissen diplomázott ifjú művészei egy szép „zenei csokorral” ajándékoznak meg. *Bach, Haydn és Beethoven* művei hangzottak el, *Moldoványi András, Hirling Bettina* és *Várallyai Fülöp* közreműködésével.

Fülöp Ákos atya

Az Imperatrix énekegyüttes

Vincze Zoltán

Roska Márton régész pokoljárása

Roska Márton (1880–1961) tudományos körökben jól csengő nevet hagyott maga után. Tanulmányai szakemberek ihletadó forrásai, a kolozsvári történelmi múzeum és néhány társa a régészeti ásatásain feltárt leletek sokaságát, a néprajzi múzeum a száz év előtti népelet hiteles emlékeit mentő szenvedélye bizonyosságait kínálja a látogatóknak.

Tudós volt, nem politizált. Pályája elején Messterét, *Pósta Bélát*, a korabeli magyar régészet egyik oszlopát elítélte, amiért az embereket politikai hovatartozásuk alapján bírálta el. 1949-es pokoljárásán tett valómásában leszögezte: „1910 óta politikával nem foglalkozom”. Ezt a politikát kerülő igaz embert a megrontott igazságszolgáltatás fizetett szolgálói erkölcsstelen szerencselovagok segítségével törvény elé citálták.

Nem volt elég a féltárvaság, amellyel gyermekkorában a sors megpróbálta, s amelynek elviselését örmény katolikus árvaház, majd pedig piarista atyák gondoskodása tette elviselhetővé. E segítő kezek hitből fakadó önzetlen szolgálatát elfogult bírák utóbb ellene fordították. A sovinizmus leprájától megfertőzött idők ítélkezői pedig nem tudták elviselni, hogy örmény apa és magyar anya gyermeke szemrebbenés nélkül megvallja: „Én örmény-magyar voltam, vagyok és maradok”, és e szerint is cselekedjék.

A pokoljárások sorát az első világháború vezette be, amit a galíciai fronton

Roska Márton, az egyetemi tanár

szenvedett végig. Megérte a világméretű öldöklés végét. „A sírás fojtogatja torkunkat. [...] Ezt hozta nekünk az angyal máma” – írta el fájdalmát jegyzetfüzetének 1918. karácsony szombatján, Kolozsvár román megszállása napján. A közösségi és személyes megaláztatások sora munkahelye, a Magyar Állami Egyetem Érmészeti és Régészeti Intézetének erőszakos elvételével folytatódott (1919. május).

A Román Kormányzótanács az Erdélyi Múzeum-Egyesület egyetemi kezelésben lévő Érem- és Régiségtárát is birtokába vette, bár tulajdonjogának tiszteletben tartását ígérte. Egyelőre. Mert távlati tervei közt az egyesületi tulajdonban lévő értékes gyűjtemények megkaparintása a legfontosabbak között foglalt helyet.

Roska Márton 1919 őszén került a román királyi igazságszolgáltatás célkeresztjébe. „Bűne” az volt, hogy a Romániával szövetséges antanthatalmak (Anglia, USA) sajtójában közölt cikkek fordításában és terjesztésében segédkezett. Olyan írások voltak ezek, amelyek

szépítés nélkül tarták a nagyvilág elé a román hadsereg magyarországi garázdálkodását. 1919. november 5-én letartóztatták, tíz napig vizsgálati fogságban tartották, hazaengedése után pedig napon-ta jelentkeznie kellett a haditörvényszéken. A vád, saját tömör fogalmazásában: „az állam érdekei és a hadsereg ellen való propaganda, az ellenséggel való összejárás.” Az 1920. május 5-i tárgyaláson a katonai ügyész, az újságcikkek terjesztésére vonatkozó bevallott „bűnt”, egész sereg „szamárság” betoldásával, valóságos bűnlajstrommá duzzasztotta. (Utólag, magánbeszélgetésen, a hadbírói testület elnöke az eljárást „disznóság”-nak minősítette.) Nehéz családi körülményekkel sújtott vádlott-társai megmentése érdekében Roska „tettük” egész ódiomát magára vállalta. Az ügyész, mint várható volt, hallált kért a vádlottra, de a testület szavazattöbbséggel felmentette.

Visszatérhetett korábbi munkahelyére, a románná vált kolozsvári egyetem Régészeti és Érmészeti Intézetébe, de adjunktusi állásából lefokozták tanársegéddé. Szerencséjére az intézet élére „D. M. Teodorescu” professzor személyében jó szakember és megértő, nemes lelkű kolléga került, aki tisztelte új munkatársai fájdalmát, méltányolta tudományos múltjukat, s aki alatt a munka is megindulhatott.” Ám Bukarestből érkezett, nem tudott magyarul, márpedig az intézet irattárának korábbi anyagát kizárólag magyarul vezették. A tudományos személyzet egyedüli román tagja, *Constantin Daicovicu* gyakornok, tanulmányait a budapesti egyetemen kezdte, és magyar nyelvtudása révén az igazgató megkerülhetetlen jobb kezévé vált. Gondnoki állása az egyetemi ranglétrán gyors emelkedést biztosított számára. Szakmai haladásában nem

egyszer tapasztalta Roska segítő kezét. A „köszönet” nem váratott magára.

A türelmi idő tíz évig, az intézet 1929 februárjában történt átszervezéséig tartott, neve Klasszikus Tanulmányok Intézetére változott. Az új igazgató személyéről kapott előzetes híresztelések vételekor Roska tisztában volt a várható változások jellegével. „Teodorescu megy, *Panaiteescu* jön – idegenek el” – rögzítette sejtését jegyzetfüzetében. Az új főnök első magyarellenes intézkedései az Érem- és Régiségtár magyar jellegének felszámolására, végső soron elkobzására irányultak. Elvette a tulajdonjogot igazoló iratokat, a kiállításról eltávolította az egyesület ereklyéit, a magyar feliratokat. Pár napig személyét illetően Roska még bizakodott („Ki akartak tenni, de szükség van rám”), ám idő múltán jegyzetfüzetébe kizárólag rossz hírek kerültek: „Szorul a tér körülöttem”, „Daicovicu parasztsága”, „Komisz vita *Panaitescuval*”, „idegsokkot kapok”, „D. eloltja lámpámat”, „Nem fogadhatok senkit, nem adhatok semmiféle információt.” A rosszindulatú utasítások jórészt *Panaiteescu* agyában születtek meg, de az ellenséges szándékú főnök mellett *Daicovicu* is kiélte ösztöneit. A szorításban egy-egy kolléga (*Ion Grințescu* egyetemi tanár, *I. Andrieșescu* bukaresti múzeumigazgató) együtt érző gesztusai gyógyírként hatottak. Az összpontosított támadás az Erdélyi Kárpát-Egyesület Roska vezette múzeumát is elérte. Fegyverrejtegetés ürügyén a hatóságok a Mátyás-házban székelő intézményt bezáratták (1934). A további zaklatások megelőzése végett Roska kilépett a turistaegyesületből, és nyugdíjba készült.

Ám a kellemetlenségek, a támadások csupán a megsemmisítőnek szánt csapás előjátékát képezték. Az alkalmat az

Asztalos Miklós szerkesztette A történeti Erdély című munka megjelenése szorgáltatta, amelynek három fejezetét (Erdély az őskorban, a népvándorlás és a honfoglalás idején) Roska írta. 1936. május 4-én *Gherasim Pinte*a tanársegéd feljelentést tett ellene a hadbírószágon. Másnap házkutatást tartottak a lakásán, harmadnap a hadbírószágra idézték. Ugyanaznap távollétében (!) Daicovicu sajtóértekezletet tartott a helyi román sajtó képviselői részére. A következő napok tudósításai közölték Roska „bűnlajstromát”: írásaiban Erdély és a magyarlakta területek mindenkori egységét bizonygatja, a tartomány magyarok általi megszállását a honfoglalás idejére teszi, külföldön megjelent munkáiban az erdélyi helyeségek magyar nevét használja. Éjszaka a Daicovicu irodájában összegyűlt tudományos személyzet hasonló tartalmú jelentést fogalmazott. A feljelentést *T. Naum* intézeti igazgató másnap (május 7.) továbbította *Fl. Ștefănescu-Goangă* rektornak, aki újabb házkutatásokat és kihallgatásokat követően június 11-én azonnali hatállyal felfüggesztette adjunktusi állásából. Roska Márton az utcára került.

Jóleső érzéssel nyugtázta, hogy meghurcoltatásában a város magyar közvéleményét maga mögött tudhatta. Az ügy érdemi részéről faggatózó, együttérző újságírói tudakozódásra azt válaszolta: „Dolgozni, dolgozni és dolgozni fogok

– mint eddig is tettem. [...] Nagy erőt ad ártatlanságom tudata.”

A hadbírószági tárgyaláson (november 13.) az ügyész kiemelte, hogy a vádlott, román állami hivatalnok léte, egy magyar revizionista társaságban tevékenykedett. Roska visszautasította a vádak, és kijelentette: „ártatlannak érzem magam”. A kartársaira irigykedő, ellenük áskálódó, összeférhetetlen Daicovicu nevezte meg a per értelmi szerzőjének. „A megjelent három tanulmány egyébként tisztán tudományos kérdéseket fejteget, és azoknak semmi politikai céljuk nincs. Tiltakozom a tudományos kutatás szabadsága nevében, hogy ebben a tekintetben rejtett célokkal vádoljanak.” A vád tanúi megerősít-

tették a vádpontokat, viszont a védelem néhány román tanúja az emberi kiállás szép példáját adta. Roska asszisztense, *Traian Jianu* kijelentette, hogy csak tudományos dolgokkal foglalkoztak, és a vádlottól semmi terhelőt sem mondhat. *Aurel Stoica* nyugalmazott alezredes, az egykori frontharcos bajtárs azt mondta vallomásában: „magyar érzelmű ember, de a románok iránt igazságosságot és emberiséget tanúsított mindig.” *Mircea*

Georgescu ügyvéd átgondolt érveléssel verte vissza a vád indokait: a jelenlévők közül a könyvet senki sem olvasta, tehát államellenes izgatásra nem alkalmas; román szakemberek munkáikban magyar városneveket használnak, mégsem ítélik el őket; 1918 előtt Erdélyben a

Roska Márton, a szegedi Csillagbörtön rabja

román nyomtatványokon szabadon használhattak román helységneveket; a magyarok ojtózi-szorosi átkelése semmi veszélyt sem rejt magában. Következtetése: „Roska csak azért bűnös, mert olyan állása van, melyet el akarnak venni tőle.”

Roska utolsó szó jogán elhangzott gondolatait igaza tudatából sarjadt erkölcsi emelkedettség hatja át: „Megrabolták azt az oltárt, melynél három hónap híján harmincöt évig áldoztam, s kioltották azt a szent tüzet, melynek világánál ezt az áldozatot bemutatam: a becsületes, meggyőződéses munka áldozatát. Uraim, ki fogja ezt az oltárt ismét felépíteni, ki fogja nekem ezt a szent lángot felgyújtani? Az Önök felmentő ítélete? Az legfeljebb bizalmam egy részét adhatja vissza. Uraim, ítéljenek!” A hadbíróóság államellenes izgatás miatt háromhavi elzárásra, ötezer lej pénzbüntetésre és összes jogai három évre szóló felfüggesztésére ítélte. Ítélet-hirdetés után letartóztatták.

A méltánytalan döntés a magyar közvéleményben általános felháborodást keltett, de román demokratikus körökben is viszsztatetszést szült. A tekintélyes tudós és politikus, *Nicolae Iorga* véleménye szerint az erdélyi őskor kiváló kutatója tevékenységének megszakítása hiba, és az elítélt megkegyelmezéséért a királyhoz folyamodott. Az ésszerűség győzött, és november 30-án, a román nemzeti ünnep alkalmából, a világháború idején mozgósított és egy évnél rövidebb szabadságvesztésre ítéltre elrendelt királyi közkegyelem alapján, háromheti fogság után, december 3-án Roska elhagyta az ügyészégi fogházat. Pár nap múlva Bukarestbe utazott: Iorgának, Andrieşescunak, Grinţescunak az önzetlen közbenjárásért köszönettel tartozott.

1937 januárjában visszavették az intézetbe, újból letette az esküt, ám ellenséges

légkör fogadta. A kirajzolódó további megaláztatások elől az áttelepülésbe menekült. Elbúcsúzott barátaitól, szülőföldjétől. Az erdélyi körút augusztus 22-i állomása Magyarköblös volt, fel is jegyezte, hogy „elbúcsúzom falumtól.” Szeptember 28-i naplójegyzete szerint „Útnak indulunk Debrecenbe”.

A civis városban tárt karokkal fogadták, egyetemi tanszék várta, de a második bécsi döntés visszahívta Kolozsvárra. 1940 és 1945 között a Szegedről visszaköltözött magyar egyetem régészeti katedráján és az Érem- és Régiséggtár élén felvette Pósta Béla két évtizeddel korábban elszakadt iskolateremtő munkájának fonalát. Sajnos, az alig néhány éves kis magyar világot újabb önkéntes száműzetéssel kellett felcserélnie. Ezúttal az újból Szegedre menekült egyetemen várt rá a régészeti tanszék.

Nem sok öröme telt benne. A kommunista hatalomátvétel őt is utolérte. Meghurcolása a koncepciók perék szinte minden elemét magában hordozza. „Bizalmas értesítés, hogy a *Mindszenty*-ügyben feljelentettek” – olvassuk naplója 1949. január 12-i bejegyzésében. A rendőrségre beidézt négy diákjából és *Lehel István* adjunktusból az előadásain állítólag elhangzott kijelentéseket csikartak ki, amelyek „igazolták” a kommunistaellenes és sovinszta lázítás büntetere felépített koncepciót. Íme, néhány részlet a terhelő vallo-másokból: „Magyarország és Erdély régészeti szempontból egységet képez és így Csonka-Magyarország Erdély nélkül és Erdély Csonka-Magyarország nélkül életképtelen”. Vagy: „a több száz éves magyar kultúrát a románok már tönkretették”; az iskolák államosításával a demokratikus rendszer tönkretette évszázados kultúránkat, „melyet a papságtól

kaptunk”; „Mindszenty az egyedüli gerinces magyar az országban”; „A kommunisták az ország szekerét felfordították, és úgy akarják azt húzni”; „A pártban csak a söpredék van, mert minden becsületes magyar ember még a párt tájékát is elkerüli”; „Most zsidó országban élünk, és a zsidók teljesen ráfeküdtek a munkásságra és kiszípolozzák.”

1949. január 19-én őt magát is kihallgatták, a rágalmakat rendre visszautasította. Mindhiába. A február 2-án szerkesztett vádirat nem vette figyelembe védekezését, és kizárólag a terhelő tanúvallomásokra épült: a vádlott felsorolt kijelentései a demokratikus államrendszer és egyik alapintézménye, az államosított iskolák ellen, egyes személyek és csoportok, nemzetiségek és felekezetek elleni gyűlöletre izgattak. A vádemelést állásából történt felfüggesztése követte.

A megfélemlítés, a gyanakvás légkörében akadtak emberek, akik nem feledetek a mostanihoz hasonló embertelen idők Roska Mártonának segítőkészségét, bátor kiállását. Budapesti zsidó lakótársai nyilatkozatukban védelmükbe vették az antiszemitizmus képtelen vádjával szemben: „1944-ben a nyilas időkben az üldözötteken, tőle telhetőleg, segített. Humánus magatartásának tanújelét adta legnehezebb időkben.” Egyben ígérték, hogy állásfoglalásukat készek bármely hatóság előtt élőszóban megismételni. *Palotay Gertrúd*, a magyar népi és úri hímzés neves kutatója, a tudományos pályáját egyengető segítség bizonyítékait idézte: „1940–1944 között minden tőle telhetőt megtett, hogy munkámat támogassa, a vezetése alatt álló múzeum anyagát rendelkezésemre bocsátotta, tanulmányaimat, dolgozataimat az általa szerkesztett folyóiratban közölte akkor, amikor ezt mások

már nem tették meg.” *Haynal Imre*, korábban a kolozsvári egyetem orvostudományi kari dékánja, most a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem II. sz. Belklinikájának igazgatója, az MTA rendes tagja az erdélyi magyar kultúra védelmében tett áldozatvállalására emlékeztetett: „Nagy érdemeket szerzett azért, hogy 1944-ben helyét nem hagyta el, és ezáltal lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy az egyetem működését folytathatta, ami az erdélyi magyarság szempontjából nagyjelentőségű volt.” Egykori kollégája mellett tanúskodó vallomását friss orvosi bizonyítvány kíséretében adta át, amely igazolta, hogy páciense „arteriosclerosisban, ennek megfelelő szívtágulatban, chronikus epehólyaggyulladásban és gyomorhurutban szenved. Kíméletes életmódra és diéta étrend betartására okvetlenül szüksége van.”

A népbíróság a védelem tanúinak a meghallgatását mellőzve hozott ítéletet. A vádlottat „összbüntetésül 1 (egy) évi és 6 (hat) hónapi börtönbüntetésre, mint főbüntetésre, – 5 (öt) évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának ugyanilyen időtartamú felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre” ítélte. Az indoklás szerint a „vádlott kijelentései [...] alkalmasak arra, hogy a demokratikus államrend ellen gyűlöletre izgassanak, de alkalmasak felekezeti gyűlölködés felkeltésére is”. A védelem (*Turay Gusztáv* és *Ábrahám Mózes* ügyvédek) kérésére a népbíróság az ügynek a Népbíróságok Országos Tanácsánál (NOT) történő szóbeli főtárgyalását ígérte, egyben elrendelte az előzetes letartóztatás meghosszabbítását. A gyógykezelés folytatása végett kért szabadlábra helyezést pedig megtagadta. A börtönorvos véleményére hivatkozott, miszerint „korához képest igen jól konzervált, jól táplált.”

Letartóztatása óta állapota ugyan rosszabbodott, „egyszer volt sírógörccsel kapcsolatos rohama”, anélkül azonban, hogy az idegrendszeri zavarok „egészségi állapotát veszélyeztetnék”.

A NOT két zárt ülésen is tárgyalta a szabdlábra helyezés iránti felfolyamodást, de a kérést elutasította. Indoklása: „a büntetés súlya alatt a vádlott szökésétől valóban tartani kell”. Szeptemberben Ábrahám ügyvéd a vádlott azonnali szabdlábra helyezését kérelmezte. Hetvenéves védenca „súlyosan beteg ember, a hosszú vizsgálati fogság láthatóan nagyon aláásta egészségi állapotát, [...] egészségi állapota napról-napra romlik” – áll az ügyvéd beadványában. A kérés drámai hangja végre rést ütött a hajthatatlanság érzéketlen falán: a NOT elhatározta az ügy szóbeli újratárgyalását.

A fellebbviteli tárgyaláson (1949. október 24.) a NOT, hangsúlyozva, hogy első fokon a vádlott bűnösségének megállapítása és cselekményeinek minősítése törvénysértés nélkül történt, rögzítette: a büntetés kiszabásánál a népbíróság nem volt tekintettel a vádlott betegségére és idős korára. Ezért a fellebbviteli bíróság a népbírósági ítéletet megsemmisítette, és a vádlottat „összbüntetésül 8 (nyolc) hónapi börtönre, mint főbüntetésre” ítélte. De a mellékbüntetést – 5 évi hivatalvesztés, politikai jogai 5 évre való felfüggesztése, állásvesztés – jogerősnek és végrehajthatónak nyilvánította. Roska Márton november 9-én bejegyezte füzetében: „Ma reggel szabadultam.” Ám állástalan volt, bármilyen kereseti forrás nélkül, barátok kegyelemkenyerére utalva.

A *Sztálin* halála után elindult rehabilitációs folyamat részeként elfogadott 1953. július 25-i 11. számú törvényerejű rendelet közkegyelmet hirdetett a két évet meg

nem haladó politikai büntetésekre. Egy hónap múlva, augusztus 24-én a 73 éves Roska Márton a szegedi megyei bírósághoz fordult: „Amnesztia alá esem. Kérem az erre vonatkozó hivatalos értesítést, ha lehet, annak a kihangsúlyozásával, hogy állásomat visszakapjam, s fizetésem s az ezzel kapcsolatos illetékeim kiutaltassanak.” Két hónapig kellett várnia a válasza, amely szerint a törvényerejű rendelet nyomán „a büntető ítélethez kötődő hátrányok alól mentesül és büntetlen előéletűnek tekintendő.” Ennyi, és nem több, amit a legilletékesebb hatóság fontosnak vélt tenni. További másfél éves várakozás után, 1955. március 10-én újabb tapintatos, ám tényyszerű beadványban tudakozódott a megyei ügyészségnél: „megillet-e engem a nyugdíj vagy sem? [...] A pénzügyminisztériumhoz beadandó kérésem alátámasztásához volna erre szükségem. 52 évi és 3 hónapi szolgálat után már a hetedik éve vagyok fizetés és nyugdíj nélkül.” Az illetékes hatóságnak három hónapra volt szüksége az eligazító válasz megfogalmazásához: „nyugdíjjogosultsága 1953. VII. 26-tól megnyílt, ezért az illetékes szervektől kérheti folyósítani.” Minden bizonnyal további hónapok teltek el, míg a betevő falat gondja megoldódott.

A tudományok legmagasabb magyarországi fórumánál is eszébe jutott valakinek a régész Roska Márton neve, és fél évszázados munkássága elismeréseként az MTA felékesítette a tudományok kandidátusa fokozattal. Mit gondolhatott? Talán 1936-os elítélése előtt mondott szavai jártak az eszében: „ki fogja ezt az olárt ismét felépíteni, ki fogja nekem ezt a szent lángot felgyújtani?” Maradt még rá az élettől néhány esztendő.

(Megjelent: *Művelődés* 2016 Március, Rovat: *Emlék-lapok*)

..., én is részben örmény gyerek vagyok, Czárán fajta”

Balázs Katalin

Nem tanárnak, papnak szentelték fel (részletek)

Az újonnan Gyergyószentmiklóásra érkezett lelkipásztor, *Korom Imre* a párbeszéd embere. Azt mondja, egyetlen téren nem ismer kompromisszumot: a hit kérdésében. Korom Imre érseki döntés révén érkezett Gyulafehérvárról, hogy a teológiai tanárból a Munkás Szent József-egyházközség plébánosa legyen.

Korom Imre szórványban született. Milyennek képzeljük el a családot, a közösséget, amelyből vétetett?

– 1979-ben születtem a Zsil-völgyi Lupényban. Családom története és az én hivatástörténetem igen érdekesen alakult ebben a milióban. Az én dédapám római katolikus pap volt, és pontosan úgy hívták, mint engem. Szegeden házasodott össze egy örmény grófnővel, aki a *Czárán* családból származott. Öt fiuk született, közülük az egyikből jobboldali, a másikkól baloldali politikus lett a második világháború éveiben. A két testvér az ideológiai különbségek miatt halálukig nem beszélt egymással. A jobboldali beállítottságú volt az én nagyapám, katonatisztként szolgált ezredesi rangban a magyar hadseregben. A háború végén Budapestről Felvidékre, onnan a Kárpátok gerincén egészen a Zsil-völgyéig kellett menekülnie a kommunisták által kimondott halálos ítélete elől.

Az 1945-ben újranyílt bányák világában elvegyültek nagyszüleim, nagyanyám etédi székely asszony volt.

Nagyapám a bánya főkönyvelője volt, majd amikor nyugdíjazták, a fállábú férfi szabad idejében gobleneket varrt, meg

is vannak a munkái, ki fogom tenni a plébánián. Nagyon szeretett engem, már öt éves koromban megtanított az Előréből és a Scanteiából (napilap románul) két nyelven olvasni.

Szüleimet illetően, édesapám felől a székelymagyar-örmény részről megvolt a polgári neveltetés, volt címerünk, könyvtárszobánk és jó modorunk, amiből ugye aztán csak a neveltetés maradt meg, édesanyám, a házassága révén, a vagyont hozta a tehető román juhász családjából.

– Ebben a családban milyen volt a hitélet?

– Nem részesültem vallásos nevelésben a családban. Édesapám, aki szigorú ember volt és főmérnök a bányánál, leküldetett a katolikus plébánoshoz, hogy kereszteljen

meg, amikor meghallotta, hogy édesanyám az ortodox hitét akarja nekem is továbbadni.

Korom-keresztanyámra, nem lévén gyermeke, hárult a továbbiakban is az a feladat, hogy a vallásos nevelést pótolja. Négyéves voltam, már ministráltam. Igaz, első alkalommal a csengetni kell feladatot úgy értelmeztem, hogy egész mise alatt, hát rákapaszkodtam a fogantyúra, s onnan csak nagy sírás árán tudtak engem lekarni. Így kezdődött az egyházi pályafutásom. Aztán a kétnyelvű misekönyveket olvastam egyre sűrűbben, meg is tanultam latinul, úgy hogy később a teológián latin tanár lettem.

– Hogyan történt Korom Imre elhívása erre a szolgálatra?

– Manapság divat hivatáskrizisről beszélni. Mi annak idején láttuk a papot, és ő elegendő példát szolgáltatott arra, hogy hasonlóak akarjunk lenni. Mindig a reverenda után futottunk, láttam, hogy él *Simonfi Andor* kanonok úr, a káplánok, és ebből jött az elhatározásom, én is ilyen szeretnék lenni. Nyolcadik osztályosként, a vallását nem gyakorló családomnak bejelentettem: pap akarok lenni.

Ezt követően egyszer hívott telefonon édesapám: úrfi, gyere le a bányához. Salopétát adott, levitt ezerkétszáz méter mélységbe, és meghordozott ott nyolc órán keresztül. Megrázó élmény volt, akárcsak kijelentése: ő nem erőlteti, nem küld, de ha nem jutok be Fehérvárra, akkor tudjam, ez lesz az új munkahelyem. Két hét alatt én a felvételi anyagot bebiláztam. – A kántoriskola után a szeminárium következett a szórványból érkező diák életében... – Én csak egy-négy osztályban jártam magyar iskolában, tovább románul tanultunk. A 36-os létszámú osztályból egyedül én vagyok még az országban, a

többiek mind kivándoroltak. Hat-hét magyar osztálytársam volt, de ma már románul levelezek velük. Ha a Zsil-völgyében maradok, rám is a beolvadás sorsa várt volna.

Ami magyar kultúrát és vallásosságot én magamba szívtam, azt Gyulafehérvárnak köszönhetem.

Szórványgyerek voltam, fel kellett zárkóznom. Alkalmazkodási képesség, párbeszédre való hajlam sokkal nagyobb volt bennem, mint társaimban, de kultúrsokk volt, hogy a teológián bekerültem egy katolikus magyar környezetbe. Innen helyeztek Kolozsvárra káplánnak, ahol a csomafalvi székelty *Czirják* prelátus-kanonok úr egy hét alatt felmérte, mire van hajlandóságom, és rám bízta a felnőtt katekézist, a bérnalkozók felkészítését és az idegen nyelvű, javarészt román pasztorációt.

– Két év után visszahívták Gyulafehérvárra tanítani, és most búcsúzik a tanárságtól...

– Az érsek úr döntése szerint lettem a kántoriskolában spirituális, serdülőket készítettem fel egyrészt a papságra, másrészt hogy hitvalló, civil keresztény életet éljenek. Állítom, élményeim alapján, nem igaz, hogy a fiatal fiúk nem fogékonyak a szentre, a transzcendensre, csak komolyan kell őket venni, feladatokat kell rájuk bízni. Aztán a szeminárium, a papnevelde rektora lettem, mostanáig, amikor az érsek úr a Munkás Szent József-plébánia első plébánosaként ide helyezett.

– **Érseki döntés végrehajtása ez, vagy ön is vágott a változásra?** – Emberi szemszögből státusszimbólum gyulafehérvári teológiai tanárnak lenni. De bennünket papnak és nem tanárnak szenteltek. Tavaly nyáron döbbsentem rá: komoly gondok vannak velem, mert kezdem

elfelejteni, hogy én pap vagyok. Így örvendtem az elhelyezésnek, nekem jobb, ha a papságomat folytatom, engem erre hívott a Jóisten. Hálás vagyok, hogy egy újonnan alakuló plébániát bízott rám. – **Felszegi, székely közösségbe csöppent, egy félkész plébániaépület munkálatainak folytatását kell irányítsa a közösségépítéssel párhuzamosan...**

– Én a párbeszéd embere vagyok. Úgy gondolom, ha egymást meghallgatjuk, olyan nincs, hogy ne jussunk közös nevezőre. Mert velem mindenben ki lehet egyezni, az egyetlen dolog, ami nem alku tárgya, az a hit. Ebben nincs kompromisszum.

– **Milyen az az Isten, akiben Korom Imre hisz?**

– Az én papi jelmondatom: Tudom, ki nek hittem. Imádságaim rövidek, logikusak és célratorók, mert tudom, kinek hiszek. Nemcsak hiszem, tudom is, hogy van Isten, hogy segít az életben, mert ő a szeretet, és törődik a teremtményeivel.

– **Vasárnap mutatkozott be az egyházközség tagjainak. Mit üzen nekik a papi jelmondata mentén, hogyan határozza meg közös útjukat?**

– Lelkipásztornak és hívőknek egy közös kalandja kezdődik most. Ebből mindenki ki kell vegye a részét, oda kell tegye a szívét, eszét, tehetségét, hogy ez egy élő, eleven egyházközség legyen. Mert nem csak én tudom, hogy kinek hiszek, meg vagyok győződve, hogy a hívek is tudják, érzik: ha megadta a Jóisten, hogy új templomunk legyen, akkor az ő akarata az, hogy ez a templom megteljen, élő közösség legyen. Ennek a közösségnek az alkotó elemei, a téglái a hívek. Én csak egy koordinátor vagyok, aki ma van, holnap nincs, de a hívek maradnak, a templom, a plébánia az övék, ők képezik a magot, ami fává kell terebélyesedjen. Nekik kell eljutniuk arra a szintre, a papjuk segítségével, hogy tudják: kinek és mit hisznek.

(*Székelyhon.ro 2017. augusztus 31.*)

„Jézus Krisztus nem volt Igen és Nem, Benne mindig az Igen valósult meg” (2Kor 1,19) - állítja elének bátorító például Szent Pál apostol Jézus Krisztust, az Urat. Jézus pedig így buzdít bennünket: „Beszédetek legyen: igen, igen, nem, nem” (Mt 5,37). Czakó Gábor gondolatai Jézus szavának szellemében fogantak. Szeretne határozott „igen” lenni az igaz, a jó, a szép és a szent kihívására és egyértelmű „nem” mindarra, ami talmi, értéktelen. Minden felelősséggel bíró ember újra meg újra megfogalmazza: korunk embere ellen a legnagyobb vétség, ha konfúziót, összevisszaságot teremtünk, ha az igazról nem mondjuk ki, hogy igaz, a jóról, hogy jó. Krisztus azért jött, hogy elvegye a bűnt. Ezért nem is a bűn a legveszélyesebb számunkra, hanem az, ha elveszítjük az igazságot. Czakó Gábor újra meg újra megpróbálja megfogalmazni az igazságot és meghív bennünket arra, hogy „beszédünk legyen igen, igen, nem, nem.”

Kívánom, hogy nagyon sokan képesek legyünk meghallani ezt az igazságra hívó szót.

Bíró László püspök

*Erzsébetvárosi Nagyboldogasszony-
napi búcsú – 2018. augusztus 15.
Indul a templomból a körmenet
Szűz Mária szobrával*

Olvasói levél

Az EÖGY Füzetek július-augusztusi számában „Honnan is származnak a magyarok? 8. oldalán tévesen szerepelnek III. Béla király leszármazási adatai: u.is édesapja II. Géza király, nagyapja pedig II.”Vak” Béla király volt. Hogy melyik újságíró tévedett? - azt nem tudom.

J. Ildikó

*A körmenet a Fő téren
Ünnepi közös ebéd örmény ízekkel*

Az erdélyi barangoláson a szovátai Marianum ház előtt a Marosszéki Kodály Zoltán énekkar diákjai csoportképhez álltak össze a barangoló csapattal.

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.
Postacím: 1251 Budapest, Pf. 70. **Tel/fax:** 06(1) 201-1011

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kéthavonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

Bp. Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat, Ferencvárosi ÖNÖ,
Zuglói Örmény Önkormányzat,
Fővárosi Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: CE/13136-3/2017

Felelős főszerkesztő és kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel/Fax.: (1) 201-1011

Lapzárta: minden páratlan hónap első hétfőjén!

Tördelés: Harsáczki György

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.